

superbi, puta pseudoprophetae, ut velit praedicere id quod nescit et ignorat: at vera prophetia verique Prophetae uti non suo intellecta, ita nec sua voluntate, sed Dei, futura praeviderunt et enuntiaverunt: ita Cajetanus. Hoc est quod ait Isaia, cap. xli, vers. 23: « Quae ventura sunt annuntiate nobis, et sciemus quia Dii estis vos. » Nam, ut ait Tertullianus, *Apologet.* xx: « Testimonium divinitatis est veritas divinationis; » solus enim Deus per suam omniscientiam praescit futura contingentia.

Secundo, « voluntas » sumi potest pro opere, *q. d.* « Non enim voluntate, » id est, opere humano alata est prophetia: voluntas enim est causa operis, movetque intellectum ad intelligendum, caeterasque potentias et membra ad operandum, ac proinde ea sub se complectitur, eaque significat. Est metonymia. Sic *Joannis* i, 13, dicitur: « Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri (id est opere et generatione carni et virili), sed ex Deo nati sunt. » Hinc vulgo dicitur: « Voluntas pro opere et facto computatur. »

SED SPIRITU SANCTO INSPIRATI, — *quidam*, id est, acti; Pagninus et Tigurina, *impulsi*; Vatablus, *vapti et agitati*. Sic Plato in *Mémone* Prophetas vocat « fatidicos, divina re inspiratos et a Deo possessos. » Mens enim Prophetae vi caelestis numinis agitur, ut ait S. Gregorius, *in Dialog.*, cap. ut; sed ita ut sui sit compos, non autem velut lymphatica aberret et insaniat, uti fecere Bacchae Gentiles, quae quasi ebria et furore agitatae, ac arreptitiae ignorabant quid dicerent, vel agerent: tales quoque fuerunt Priscillianistarum et Montanistarum Prophetae et Prophetidae.

LOCUTI SUNT SANCTI DEI HOMINES, — puta Prophetae caeterique Scriptores S. Scripturae. Licet enim nonnulla ex his quae scribunt, scirent naturaliter, puta quia ea viderant vel audierant, ut cum scribunt historias sui temporis, uti facit Auctor *Machab.*, lib. II, cap. II, vers. 24 et 27, tamen in illis ipsis inclabatur a Spiritu Sancto ad ea scribendum, idque eo modo et ratione quo volebat Spiritus Sanctus, qui proinde illis assistebat ut non vel in puncto errarent; nam, ut ait S. Augustinus, *epist. 8 ad S. Hieronymum*: « Titulabit fides, si divinarum Scripturarum vaeillet auctoritas. » Unde Psaltes, *Psal.* xlii, 2: « Lingua mea, ait, calamus scribe (Spiritus Sancti) velociter scribens. » Hinc et Prophetae suis oraculis hoc elogium praeferrunt: « Verbum Domini quod vidit vel audivit Isaia, Amos, etc. Os Domini locutum est, » etc. « Spiritus Sanctus ergo erat scriba, Prophetae erant ejus calami quibus Spiritus Sanctus scribenda dictabat, » ait S. Cyprianus, *serm. De Eleemosyn.*, et S. Augustinus, *XVIII De Civit.*, xxxviii, et S. Gregorius, *Praefat. Moral.* i. Quocirca « S. Scripturam esse Epistolam Dei et coelo ad homines missam, » aiebat S. Antonius, teste S. Athanasio et S. Augustino, *conc. 2 in Psal.* xc, et S. Chrysosto-

mus, *homil. 3 in II ad Thessal.*, ac proinde nihil in ea est ofiosum, sed omnia etiam minima plena sunt sensu, mysterio et spiritu, teste S. Basilio, *Ann. 6 Henricum*, et S. Hieronymo, in cap. v *Matth.* Vide Bellarminum, lib. III *De Verbo Dei*.

SANCTI DEI HOMINES. — Licet enim prophetia sit gratia gratis data, non gratum faciens, ideoque subinde detur improbis, teste Christo, *Matth.* vii, 22, uti data fuit Balaam, *Num.* xxiv, 17, et Caiphae, *Joann.* xi, 51, tamen Prophetae et Scriptores hagiographi plerique omnes fuerunt sancti, excepto Salomone, de quo multi dubitant. Fuere enim ipsi familiares interpretes, legati, nuntii, angeli Dei, ut patet *Aggaei* i, 13, et *I Reg.* ii, 27, *III Reg.* xii, 22, et alibi; unde Philo, lib. *De Gigant.*, ante finem: « Dei homines, inquit, sacerdotes et Prophetae sunt, quorum major est dignitas, quam ut se misceant humanae republicae et mundi civis sint; sed sublimiores omnibus rebus sensibilibus migrarunt in mundum intelligibilem, ibi sortiti domicilium, ascripti republicae idearum incorporearum et incorruptibilium; » et S. Augustinus, *tract. 1 in Joan.*, explicans illud *Psal.* lxxi, *Suscipiant montes pacem populi, et colles justitiam*: « Montes, ait, sunt magni sancti, colles plebei, justitia est fides. Nam non acciperent minores anime fidem, nisi majores anime quae montes dicte sunt, ab ipsa sapientia illustrarentur, ut possent parvulis trajicere quod possent parvuli capere. »

Moraliter: Hinc diseant Doctores et Interpretes ac studiosi S. Scripturae, primo, ut eam non interpretentur suapte ingenio et sensu, sed ex mente Ecclesiae et Patrum, ut sanxit Concilium Tridentinum, *sess. IV*. Quare fugiant Rabbinarum commenta, quasi humana, indocta, fabulosa, Christo adversa, utpote quae pleraque de Christo oracula ad Davidem vel Salomonem detrherent. *Secundo*, ut cum studio jungant vitae puritatem, sanctitatem et preces, quibus a Deo lumen impetrent ad eas intelligendas et explicandas. Ita fecere S. Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Basilius, Nazianzenus, S. Thomas Aquinas, qui in locis difficilioribus orationi addere solebat jejunium, palamque dicebat suam scientiam magis illustratione Dei, quam labore et studio esse comparatum. Quin et regius Psaltes: « Revela, ait, oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua, » *Psal.* cxviii, 48. Praeclare S. Athanasius, lib. *De Incarnat. Verbi*, prope finem: « Ad Scripturam indaginem, ait, veramque intellectum opus est vita proba, animo puro et virtute quae secundum Christum est, ut mens per ejus tramitem decurrens, ea quae expedit adipisci possit, quatenus fas est humanam naturam divina intelligere: nam sine pura mente et Sanctorum imitatione nemo comprehendit Sanctorum verba. » Et S. Bernardus *ad Fratres de Monte Dei*: « Quo spiritu, ait, Scripturae factae sunt, eo spiritu legi desiderant, ipso etiam intelligende sunt. » Cf. Procopius Gyzenus,

Praefat. in Genes.: « Si quis, ait, locus se offert obscurior, quam ut ingenii tui vires assequi valeant, aut Patres tibi consulendi sunt, aut scientiarum Deus praecipubus fatigandus est. » Abbas Theodorus apud Cassianum, *Collat.* v, cap. xxxiv, docet intelligentiam Scripturarum querendam non

tamvolvendo Commentarios Interpretum, quam mundando cor per emundationem vitiorum carnalium: « Quibus expulsis, inquit, confestim cordis oculi sublato velamine passionum, sacramenta Scripturarum velut naturaliter incipiunt contemplari. » Vide eundem, *Collat.* xiv, cap. x et xi.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Capite precedenti S. Petrus hortatus est fideles ad fidem Christi constanter retinendam et augendam per bona opera et per lectionem Prophetarum, nunc hoc capite eosdem monet, ut caveant pseudoprophetas Prophetas contrarios, puta hereticos, quorum primo, malignitatem, mox punitionem describit; quod scilicet puniendi sint instar Luciferi, et demonum; ac instar mundanorum, qui mersi sunt diluvio; atque Sodome et Gomorrhæ, quae caelesti igne conflagarunt. Deinde, vers. 10, eorum pravos mores, praesertim luxuriam, superbiam, rebellionem, audaciam, philautiam, blasphemiam, avaritiam, avaritiam describit. Tertio, vers. 16, eos comparat cum Balaam, cujus malitiam redarguit asina, eo quod illius instar pelliciant homines in errores, docendo luxuriam et libertatem carnis; quae mera et facta est servitus. Quare facta sunt eis, inquit, posteriora deteriora prioribus, juxta proverbium: Canis reversus ad suum vomitum, et, Sus lota in volutabro luti.

1. Fuerunt vero et pseudoprophetae in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum, qui emit eos, Dominum negant; superducentes sibi celere perditionem. 2. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur. 3. Et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabitur: quibus judicium jam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat. 4. Si enim Deus angelis peccaticum non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari. 5. Et originali mundo non pepercit, sed octavum Noe justitiae praecorone custodivit, diluvium mundo impiorum inducens. 6. Et civitates Sodomorum et Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit: exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens; 7. et justum Lot oppressum a nefandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit: 8. aspectu enim et auditu justus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. 9. Novit Dominus pius de tentatione eripere, iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos; 10. magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulat, dominationemque contempnunt, audaces sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes: 11. ubi angeli fortitudine et virtute cum sanctis majores, non portant adversum se execrabile judicium. 12. Hi vero velut irrationalia pecora, naturaliter in captivum, et in perniciem in his quae ignorant blasphemantes, in corruptione sua peribunt. 13. Percipientes mercedem injustitiae, voluptatem existimantes dei delicias: coinquinationes et maculae, deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum; 14. oculos habentes plenos adulterii, et incessabilis delicti; pellicientes animas instabiles; cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii: 15. derelinquentes rectam viam erraverunt, secuti viam vesaniae: subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetae insipientiam. 17. Hi sunt fontes sine aqua, et nebulae turbidibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur. 18. Superba enim vanitatis loquentes, pellicunt in desiderii carnis luxuriae eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur: 19. libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sunt corruptionis: a quo enim

qui superatus est, hujus et servus est. 20. Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. 21. Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato. 22. Contigit enim eis illud proverbii: Canis reversus ad suum vomitum, et, Sus lota in volutabro luti.

1. FUERUNT VERO ET PSEUDOPROPHETÆ, -- puta falsi vates et doctores, qui populum a Deo ad idola et vitia vocabant, promittentes eis pacem et abundantiam bonorum temporalium, et oracula ac minas verorum Prophetarum irridentes. Hos enim omni ævo suscitavit demon, qui est simia Dei, ut sicut Deus suos habebat Prophetas, ita et ipse suos haberet, sed falsos, qui Deum et veros oppugnant, inquinando veram fidem et religionem falsis opinionibus et superstitionibus, uti notavit Tertullianus, lib. *De Præscript. contra hæret.*; Iustinus *Contra Tryphonem*; S. Irenæus, *Cyprianus*, Augustinus et alii. Tales fuere Prophetæ Baal qui se opposuerunt Eliæ, ut pro Deo substituerent Baal, III *Reg. xviii*, 19; Sedecias, Ananias et alii, quos perstringit Jeremias, cap. *xxviii*; Isaias, cap. *ix*, vers. 18; Moses, *Deuter. xiii*, 4, et alii.

IN POPOLO — Hebræorum, qui erat populus et Ecclesia Dei veri.

SICUT ET IN VOBIS ERUNT. — Est anastrophe: hæc enim verba preponenda sunt hoc modo, sicut olim fuerunt pseudoprophetae inter Judeos, sic et in vobis, o Christiani, erunt magistri mendaces. Deinceps enim de Christianis eorumque pseudopropheta agit; sed meminit veterum, tum ne novum et insolens id putent Christiani, tum ut novorum mores ex veterum moribus representent. Tales tempore S. Petri erant Simon Magus, primus hæresiarcha, cui successit Menander discipulus, deinde Saturninus, Basilides, Ebion, Cerinthus, Nicolaitæ; mox vero futuri erant Gnostici, Valentiniani, Montanistæ, Marcionitæ, etc., quos Tertullianus, lib. *De Præscript.*, cap. *iv*, vocat pseudoprophetas, id est, falsos predicatores et pseudoapostolos, id est, adulteros evangelizatores, ut ipse interpretatur.

Eosdem in Ecclesia mox futuros prædixit S. Paulus, *Actor. xx*, 30, et S. Joannes, *epist. I* cap. *ii*, vers. 2. Sic Manichæos sui ævi pingit S. Augustinus, lib. *III Confess.*, cap. *vi*, ab eis que se captum commemorat: « Incidi, inquit, in homines superbe delirantes, et carnales nimis et loquaces, in quorum ore laquei diaboli, et viscus confectum commixtionem syllabarum nominis tui, et Domini Jesu Christi, et Paraleti consolatoris nostri, Spiritus Sancti. Hæc enim omnia non recedebant de ore eorum, sed sono tenus et strepitu lingue: ceterum cor inane veri. Et dicebant: veritas et veritas, et multi eam dicebant mihi, et nusquam erat in eis, sed falsa loqueban-

tur, non de te tantum, qui vere veritas es, sed etiam de istis elementis hujus mundi creaturis tuis, de quibus etiam vera dicentes philosophos transgredi debui præ amore tuo, mi Pater summe bone, pulchritudo pulchrorum omnium. »

QUI INTRODUCENT, — παραστήσαντες, id est furim, clam et subdole introducunt, speciem et larvam pietatis ac reformationis suæ hæresi pretendentes; uti faciunt nostri Calvinistæ, qui se vocant Ecclesiam Reformatam, cum sit plane deformis et deformatâ, imo omnia sacra et sancta deformans; nimirum hi sunt lupi rapaces, qui se ovium velere abscondunt et fucant, uti ait Christus, *Matth. vii*, 45. Iidem sunt vulpes, que demoluntur vineam Domini, *Cant. ii*, vers. 13, quos S. Cyprianus, *epistola 73*, recte nuncupat simias homines imitantes; S. Ignatius ad *Trallianos*, cicutam multo temperantes, caupones vino venenum miscentes.

Hinc S. Cyprianus, *epist. 82*; S. Augustinus, *epist. 165*; Irenæus, lib. *III*, cap. *ii*, et alii jugulant hæresin et hæreticos, eam arguendo et convincendo injustitiæ et rapine, quod scilicet invadunt sanctæ Scripturæ et Ecclesie limites, eosque quasi injusti possessores occidunt, legitimis Episcopis et magistris expulsis.

Præclare Tertullianus, *De Præscript.*, cap. *xxi*, hanc fidei normam sancit: « Id tenendum, ait, quod Ecclesia ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit: reliquam vero omnem doctrinam docet de mendacio præjudicandam, que sapiat contra veritatem Ecclesiarum et Apostolorum, et Christi, et Dei; » et cap. *xxxi*, idipsum ostendit ex parabola seminis et zizaniorum, *Matth. xiii*, « que bonum semen frumenti, inquit, a Domino seminatum primo constituit, avanarum autem sterilis fœni adulterium ab inimico diabolo postea superducit. Ita ex ipso ordine manifestatur, id esse Dominicum et verum, quod sit prius traditum: id autem extraneum et falsum, quod sit posterius immisissum; » et cap. *xxxv*, quod fides nostra orthodoxa sit: Prior, inquit, hoc erit testimonium veritatis ubiæcumque occupantis principatum. Quod ab Apostolis non datur, sed defenditur, hoc erit indicium proprietatis; » et cap. *xxxvii*, urgens præscriptionem: Hæreticis, inquit, dicendum est: « Qui estis? quando et unde venistis? Quid in meo agitis non mei? quo denique, Marcion, jure silvam meam credis? qua licentia, Valentine, fontes meos transvertis? qua potestate, Apelles, limites meos commoves? Ma-

est possessio: quid hic cæteri ad voluntatem vestram seminatis et pascite? Mea est possessio: olim possideo, prior possideo, habeo origines firmas ab ipsis auctoribus, quorum fuit res. Ego sum hæres Apostolorum. Sicut caverunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adjuraverunt, ita teneo: vos certe exheredarerunt semper, et abdicaverunt ut extraneos, ut inimicos. » Vide Vincentium Lirinensem in aureo libello contra profanas hæresum novitates.

SECTAS PERDITIONIS. — Græce ἀποστασίας, id est, hæreses perditionis, hoc est, perditas et perniciosas, que ducunt in exitum tum præsens, tum æternum. Hæresis enim non tantum perdit animas in gehenna, sed sepe et corpora, opes et imperia in præsentia vita, uti hoc et præcedenti sæculo vidimus Hungariam aliasque provincias per hæresim et hæreticos occupatas a Turcis; prælia et cædes maximas commissas ab Huguenotis in Gallia, a Puritanis in Anglia et Scotia, a Lutheranis in Germania. Hinc eorum dux, choragus et inceptor test angelus abyssi, puta diabolus, « cui nomen hebraice Abaddon, græce Apollyon, latine Exterminans, » *Apocal. ix*, 11. Porro Tertullianus, *De Præscript.*, cap. *vi*: « Hæresis, ait, dicta Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis sive ad instituendas, sive ad suscipiendas eas utitur. Ideo et sibi damnatum dixit hæreticum, quia et in quo daturatur, sibi elegit: nobis vero nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed me eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio quod inducerent elegerunt, sed acceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus assignaverunt. Itaque etiam angelus de coelis aliter evangelizaret, anathema diceretur nobis. » Hæreticus ergo est qui eligit quod credat, ideoque non credit quod credendum docent Doctores et Ecclesia. Hæresis enim græce idem est, quod electio; secta vero a secundo dicta est, eo quod sit factio ab aliis rescata et separata, juxta illud *Juda*, vers. 19: « Hi sunt qui segregant semetipsos. »

ET EUM QUI EMIT EOS, NEGANT. — Græce ἀποπέμψους, id est negantes, tum in presenti, tum in futuro, id est, negant et negabunt, quia hic est eorum genius et spiritus, scilicet negare Christum, q. d. Hæretici negant Christum qui eos suo sanguine redemit: quod summæ est ingratitude neque ac demeritæ; negant enim suum Salvatorem et salutem. Porro id faciunt, tum quia pleræque hæreses negant Christi vel divinitatem, vel humanitatem, vel animam, vel voluntatem, vel demptionem, vel gratiam; aut Christo indigna et blasphemæ ascribunt, ut ignorantiam, blasphemiam, desperationem, damnationem, uti facit Calvinus: qui enim hæc asserit, negat Christum esse redemptorem, non verbo, sed reipsa; tum quia Christi Sacramenta, fidem, doctrinam et Ecclesiam impugnant; hoc est quod ait S. Petri as

secta, S. Judas, vers. 4: « Solum Dominatorem et Dominum nostrum Jesum Christum negantes; » tum quia Simon Magus negabat Christum, dicebatque se esse Dei virtutem et Christum; uti hoc sæculo fecit David Georgius, Joannes Leydanus, et similes fanatici. Denique omnis hæresis tandem desinit in atheismum, ac primo negat Christum, deinde numen et providentiam, tandem Deum; uti jam videmus hæreticos docere, quemlibet, etiam Turcæ et Paganum, in sua fide posse salvari, ac proinde non esse necessarium Christum et Christianismum: quæ secta jam valde invalescit, cui omnium totis viribus debent Prælati et Principes.

SUPERDUCENTES SIBI CELESTEM PERDITIONEM, — quia post mortem, que in hac vita adeo brevi esse accelerat et instat, accersunt sibi ignem æternum. Plerique etiam hæresiarchæ infelices, celeri et infami morte sublatis sunt. Simon Magus arte magica volans, per preces S. Petri deiecit et Capitolio, in præceps ruens crura fregit, ac paulo post ex dolore expiravit, teste Arnobio, lib. *II Contra Gentes*; S. Maximo, hom. 3 *De Nativitate SS. Petri et Pauli*, et Hegesippo, lib. *III De Eecid. Hierosol.*, cap. *ii*. Manes, qui se Manichæum quasi effusorem manne nuncupavit, a rege Persarum excoariatus est, eo quod ejus filium quem curaturum se promiserat, occidisset, teste Epiphano, *hæresi 66*. Montanus cum suis Prophetis laqueo se præfoecavit, ait Eusebius, lib. *v*, cap. *xvi*. Donatistæ Eucharistiam canibus projicientes, ab eis discerpti sunt, ait Optatus, lib. *II Contra Parmenionem*. Arius vadens ad ecclesiam, eam occupaturus, dolore alvi correptus, in latrinis intestina cum anima effudit, testè Ruffino, lib. *X Histor.*, cap. *xiii*. Julianus Apostata pugnavit contra Persas celesti telo ictus interit, ait S. Gregorius Nazianzenus, orat. 4 in *Julianum*. Priscillianus a Maximo tyranno capite plexus est. Leo Armenus Leonoclasta in ipsa ecclesia necatus est. Heraclius Imperator factus Monothelita subitam fœdamque mortem obiit, cum non nisi in vultum proprium mingere posset, ait Zonaras in *Annal. Theodorici*, regis Gothorum Ariani, horribilem necem et damnationem narrat S. Gregorius, *IV Dialog.*, cap. *xxx*. Valens Arianus a Gothis victus fugiens in casam, in ea ab iisdem concrematus est, ait S. Hieronymus in *Chron.* Nestorii linguam blasphemam exederunt vermes, ait Evagrius, lib. *I Hist.*, cap. *vii*. Humericus Arianus, persecutor fidelium, a veribus consumptus est, ait Victor, lib. *III Wandala*. Anastasius Imperator Eutychiæ fulmine ictus occubuit, ait Zonaras, et Paulus Diaconus in ejus Vita. Lutherus post lautam cenam nocte suffocatus interit, teste Cochleæ in Vita Lutheri. Zuinglius in bello Helvetico promittens se omnia Catholicorum tela excepturum, ab iisdem interemptus est. Andreas Carolstadius a demone abreptus non comparuit. Calvinus instar Herodis a verbibus consumptus, blasphemans et præ-

jerans infelicem animam exhalavit, teste Bolsaco in ejus Vita.

2. ET MULTI SEQUENTUR EORUM LUXURIAS. — Græce ἀπολαύσας, id est, perditiones et exitia. Sed Regia Complut. et alia legunt ἀπολαύσας; id est petulantias, luxurias, intemperantias.

Hoc est quod ait Judas, vers. 4, hereticos gratiam Dei nostri transtulisse in luxuriam. Et Paulus eos vocat voluptatum amatores magis, quam Dei, II *Timoth.* III, 4. S. Hieronymus in cap. III *Jerem.* diserte ait, « quod nulla heresis nisi propter gulam ventremque construitur, ut seducat mulierulas oneratas peccatis; » et in cap. IX *Osæ*: « Difficile, ait, est invenire hæreticum qui diligit castitatem. » Nota sunt sacrilegia et libidines portentose Calvinii, Lutheri, Beze et cæterorum. Quocirca Thomas Morus argute cuidam obijcens, plurimos ad Lutheri sectam se conferre, ideoque eam videri veram, respondit: « Non plus miraculi est homines ad Lutherum currere, quam si xix ex alto rucere deorsum; » plerique enim currunt et rucunt ad gulam, venenum et libertatem carnis, quasi porci ad volutabrum, quam permittit, imo docet Lutherus.

PER QUOS VIA DEI BLASPHEMABITUR. — Hebr. דָּרְכֵי דֵי־אֱלֹהִים, id est via, significat institutum, vivendi normam et rationem. « Via » ergo « Dei » est vera religio et Christianismus sancitus a Deo; hic blasphematur ab hæreticis, tum facto et vita, quia impuris moribus eum contaminant, ac Turcis et Pagani eum rideant et blasphemandum exponunt; tum lingua et calamo, quia multos blasphemos errores docent, multaque convicia et blasphemias jactant in Christum, Beatam Virginem, Sanctos, Religiosos, Monachos, vota, jejunia, celibatum, Sacramenta, presertim Eucharistiam.

3. ET IN AVARITIA FICTIS VERRIS. — Alludit ad mercatores qui verbis fictis et arte compositis, supra veritatem laudant et extollunt suas merces, ut facilius eas extrudant, et carius vendant. Sic enim hæretici, ut suam hæresim dividant et spargant, eam blandis et elegantibus verbis adorant, et quasi meretricem sermonis lenocinio fucant, ut videatur pulchra et elegans instar Helene. Unde pro fictis græce est *μακροί*; id est, ut Paganius et Figurina, *factitiis*, aut potius *fictitiis*, quia more plasticæ ac figuli multa configunt, ut hæresis sue idolum velent, vestiant et ornent. Hoc est quod ait Paulus *Rom. xv*, 18: « Per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium; » et S. Gregorius, V *Moral.*, cap. XI, alias XII: « Plane semper blanda sunt, inquit, quæ proponunt, sed aspera quæ proseguendo subinfernunt; » et S. Hieronymus, *epist. ad Oceanum et Pammach.*: « Sic, ait, verba temperant, sic ordinem veritatis, et ambigua quoque concinnant, ut et nostram et adversariorum confessionem teneant, ne aliter hæreticus, aliter Catholicus audiat; » sicut Ariani, ut *Epiphanius*, id est *consubstan-*

tialem, tollerent, diserunt Christum esse *trinitatem*, id est, in substantia similem Patri, ut viderentur idem dicere quod orthodoxi; sed unicum sola adijcipientes *hypostases* sive *hypostases* evertebant, teste S. Cyrillo, *Dial. de Trinit.*, lib. I.

Præclare S. Augustinus, lib. *De Conventicia Decalogi cum decem plagis Egypti*: Qui, inquit, Christianæ veritati contradicunt, « et in sua vanitate decepti decipiunt, rane sunt, tædium quidem afferentes auribus, nullos autem præbentes cibos mentibus. » Sed rana hæc ad lucem Ecclesie et veritatis obmutescunt, juxta illud Poeta:

Lumina percussus cessant maledicere ranae,
Et victus veri face sophista tacet.

Idem, serm. 87 *De Temp.*, comparat eos cyniphibus, quos volantes non vides, sed sentis stimulantibus. Hæreticus enim « minutis et subtilibus verborum stimulis animas terebat, et tanta calliditate circumvenit, ut deceptus quisque nec videat, nec intelligat unde decipitur. » Idem, lib. V *Confessionum*, cap. III *De Fausto Manichæo*: « Faustus, ait, magnas laqueus diaboli, et multi implicabuntur in eo per illecebram suaviloquentie; » et cap. VI: « Expertus sum hominem gratum et jucundum verbis, et ea ipsa, quæ illi (Manichæi) dicere solent, multo suavius garrientem; » sed subdit suam sapientiam vere stilim ab eo non potuisse expleri, presertim ubi apparuit imperitus earum artium, inquit, quibus eum excellere putaveram, » etc. Libri quippe eorum pleni sunt longissimis fabulis de coelo, et sideribus, et sole, et luna. » Unde S. Augustinus fateatur, eo relicto, se alio transtulisse ad vestigandam sapientiam.

DE VOBIS NEGOTIABENTUR. — *ἀπολαύσασας*, id est *mercabuntur*; Valabius, *vos couponabuntur, de vobis ad quæstum abutentur*; tum quia emungunt erumenas vestras, tum quia vos vendunt diabolo. Hæreticorum ergo proprium vitium est avaritia, Apostolorum vero et Doctorem orthodoxorum opum contemptus. Unde Paulus gratis evangelizavit, I *Corinth.* IX, 13, et I *Thessal.* II, 3. Hoc est quod ait Paulus *ad Titum* I, 10: « Qui universas domos subvertunt, docentes que non oportet turpis lucri gratia; » et Judas, vers. 16: « Mirantes personas quæstus causa. » Unde graphice eos pingens S. Ignatius, *epist.* 3: « Quorum Deus, inquit, venter est, qui terrena sapiunt, amatores voluptatum et non Dei; speciem quidem pietatis præ se ferentes, virtutem autem ejus abnegantes; » *ὑποκριταί*, id est, Christum mercantes, verbum Dei in tabernis prædicantes, et Dominum nostrum Jesum Christum vendentes, mulierum corruptores, aliena concupiscentes, et pecuniarum amatores. »

QUIBUS JUDICIUM IAM OLIM NON CESSAT. — *q. d.* « Judicium, » id est poena et damnatio justo Dei judicio ab olim, puta ab æterno, eis decreta non tardat, sed instat et imminet, licet ipsi hie triumphent quasi securi, beati et felices. Græce *οὐκ*

ἀπαί, id est, non *otatur*, hoc est, ut Œcumenus, non erit otiosa nec irrita, non desidet, non potest, sed strenue progreditur et accelerat. Unde explicans subdit: « Et perditio eorum non dormitat. » Hoc est quod peccatoribus intonat Isaias, xxx, 3: « Preparata est ab heri Tophet, a rege preparata, profunda et dilatata. Nutritio ejus ignis et ligna multa: flatus Domini sicut torrens sulphuris succedens eam: » vide *ibi dicta*.

4. SI ENIM DEUS ANGELIS PECCANTIBUS NON PEPERCIT. — Subaudi, multo magis hominibus vilibus, puta hæreticis, non parcat, uti explicat Petrus, vers. 9 et 11. Ita Cassianus, lib. XII *Instit.*, cap. IV, et Damascenus, I *Paralip.* VI, « Peccantibus, » intellige et in peccato suo usque ad finem persistentibus: « Nam quod in homine est mors, hoc in angelis est casus seu lapsus, » puta via, penitentia et meritum terminus, ait Nyssenus vel potius Nemesius, lib. I *De Homine*, cap. III, et ex eo Damascenus, lib. II, cap. IV. Sicut ergo homo est viator usque ad mortem, potestque perire et salvari: sic et angeli habuerunt aliquod spatium, licet breve, quo fuerunt viatores usque ad lapsum et coelo, in quo penitere potuissent, ait Nyssenus, si voluissent; sed noluerunt, ideoque omnes ceciderunt et damnati sunt, uti passim docent Patres et Doctores. Nec aliud voluisse videtur S. Thomas, I *part.*, *Quæst.* LXIII et LXIV, cum ait angeli naturam secundum voluntatem esse inflexibilem, ut in eo quod semel deliberate elegit, constanter persistat, ut de facto in sua electione perstiterunt omnes tam boni quam mali: inflexibile enim intellectus, quia ægre fluctit, eo quod prius omnia exacte consideret et perspicat antequam eligat, quod homo sæpe non facit, ideoque facilius fluctit multaque propositum. Alioqui enim angelus cum sit liberrimus, absolute flexibilis est, potestque mutare electionem, uti evincit Scotus in II, dist. 6, *Quæst.* II, et Gabriel ibidem *Quæst.* I, art. 2. Credibile tamen est Deum eis non dedidisse gratiam excitantem ad penitentiam necessariam, eo quod liberrime peccarint, et in peccato se obfirmarint, uti docet S. Gregorius, II *Moral.*, cap. III, vel IV; Cassianus, collat. IV, cap. XIII et XIV; Prosper, lib. I *De Vita contemplativa*, cap. III; Fulgentius, *De Fide*, cap. III; Isidorus, lib. I *De Summo bono*, cap. XII, sentent. 11; S. Anselmus, lib. I *Cur Deus homo*, cap. XVI.

Et hæc de causa nonnulli Doctores censent deemonum mox ut lapsi sunt in peccatum, fuisse in via sue termino, ideoque non potuisse resurgere per penitentiam et salvari; sententia tamen damnationis in omnes prolata non fuit a Deo, nisi consummata eorum in peccato perseverantia et obstinatione: qua prolata, illico et coelo in tartara præcipitati sunt. Vide Gabrielem Vasquez, I *part.*, *Quæst.* LXIV, art. 2, disp. 230, cap. VII, ubi et ex Patribus quinque causas recenset, cur Deus pepercit homini peccanti, non angelo. *Prima est,*

quia homo fragilis per imbecillitatem carnis peccavit, ideoque misericordiam est consecutus: angelus vero purus vegetusque est spiritus, inquit S. Gregorius, IV *Moral.*, cap. IX, alias X, et Damascenus, lib. II *De Fide*, cap. III. *Secunda*, quia angelus nullo suadente peccavit, homo autem suadente diabolo: ita S. Gregorius loco citato. *Tertia*, quia in angelis non est lapsa tota natura, sed pars illius; in homine vero tota natura lapsa est: posteri ergo Adæ, eo peccante, digni fuere venia, quia ejus peccati non fuere conscii: ita S. Augustinus, *Enchir.*, cap. XXIX. *Quarta*, quia angelus ob summam mentis perspicacitatem plena voluntate peccavit: ita Cassianus, collat. IV, cap. III. *Quinta*, quia angelus creatus fuit in summo honoris ordine, quem in via habere poterat, et penitentia homini concessa, non angelo: ita Auctor *De Mirabil. S. Script.* apud S. Augustinum, lib. I, cap. II.

Porro peccatum Luciferi et angelorum fuit superbia, quia instigante Luciferi rebellavit Deo; sed in quo ea sita fuerit, variant Doctores. *Primo*, Gabriel Biel et Scotus in II, dist. 5, censent in eo sitam fuisse, quod sibi in sua pulchritudine et excellentia nimis complacuerint. *Secundo*, alii in eo quod noluerint pendere a Deo, sed sibi vivere et sufficere. *Tertio*, alii in eo quod voluerint beatitudinem sibi arrogare, suisque assequi viribus, non Dei: ita Alexander, Albertus, S. Thomas, S. Bonaventura in II, dist. 8 et 6. *Quarto*, alii in eo, quod voluerint cæteris preferri et nulli subesse: ita S. Augustinus, lib. XIV *De Civitate* cap. XI, et S. Gregorius, XXXIV *Moral.*, cap. XVII, alias XIV: « Jus, inquit, libertatis appetit, ut præsesset cæteris, et nulli subesset. » *Quinto*, probabilius Franciscus Suarez, lib. VII *De Angelis*, cap. XVIII, num. 43, censet eos ambivisse unionem hypostaticam Verbi, ut scilicet illa uni ex angelorum ordine, puta Luciferi suo principi, conferretur, non homini alicui, puta Christo. Hanc enim unionem videtur appetivisse Lucifer, eamque invidisse Christo, ideoque alios ad sibi consentiendum sollicitasse. Idipsum innuit Apostolus, *Hebr.* cap. I, vers. 6, dicens: « Et cum iterum introducit Primumogenitum in orbem terre, dicit: Et adoret eum omnes angeli Dei. » Eandem sententiam tenet Catharinus hic, eamque innuit Tertullianus, lib. *De Patientia*; S. Basilii, homil. *De Invidia*; S. Cyrillanus, tract. *De Zelo et Livore*; S. Bernardus, serm. I *De Adventu*; Rupertus in cap. VIII, vers. 5 *Joannis*, et alii.

SED RUDENTIBUS (PERPETRANT ALIQUI APUD BEDAM LEGUNT, *rugulentibus*) INFERNI DETRACTOS IN TARTARUM TRADIDIT CRUCIANDOS. — « Rudentibus, » id est

catenis infernalibus, scilicet igni et inferno eos alligando, ut nulla potestate aut vi ea excutere, aut ab iis se liberare valeant. Græce est *καταζέω*, id est *catenis caliginis*, vel noctis. Per « rudentes inferni » S. Petrus significat potestatem, jus et vim quam habuit et exercuit infernus, quasi minister et licitor Dei, in angelos in cælo mox ut peccarunt, et a Deo damnati sunt, ut scilicet illos deturbante Michael e cum sociis angelis bonis, sua quasi vi supernaturali, quatenus scilicet erat instrumentum divinæ vindictæ, e cælis ad se atraheret, sibi que ut tortori et tormento indivulso et inseparabiliter alligaret; sicut idem ille ignis inferni demones quocumque terrarum vagantes ita detinet, ut activitatem ejus nusquam effugere possint. Sicut ergo ignis vehemens suum querit pabulum, adeoque si paleas aut stipulas vel eminus odoretur, illico eas invadit, corripit et incendit: sic et ignis inferni suum pabulum odoratus in cælo, puta demones, illico eos ad se rapuit, detraxit et flammavit, fecitque folles et fomenta gehennæ. Ubi nota paradoxon: nam hunc infernus habuit jus in cælum, id est, in angelos in cælo, indequo cælum fuit quasi infernus, imo inferno subditum. Nec id mirum: quia magis mirum est peccatum angelorum fuisse in cælo, quam peccatum peccati. Ubi vide et collige ex pœna hæc, quanta sit gravitas peccati et superbie, quæ cælum quasi in infernum, angelos in demones commutat.

Possunt tamen facilius in Græco rudentes inferni referri non ad vocem *detractos*, sed ad vocem *tradidit*, q. d. Tradidit Deus angelos peccantes ac mancipavit carceri et igni infernali, illicque eos in perpetuum devinxit, et quasi quibusdam rudentibus, vel, ut Græca habent, *catenis caliginis* alligavit et firmissime astrinxit, ut eum nunquam excutere aut evadere possint. Hæc ergo catenæ et rudentes non sunt aliud, quam claustra inferni. Unde S. Augustinus, lib. XI *De Civit.*, cap. xxxiii, et S. Gregorius, lib. VIII *Moral.*, cap. xi, sic legunt: « Sed carceribus caliginis inferni retrudens, tradidit in iudicio puniendos, vel cruciandos reservari. »

Hos rudentes graphicè depingit S. Cyprianus, *De Laudibus martyrii*: « Seviens, inquit, locus cui gehenna nomen est, magno plangentium murmure et gemitu, et cruciantibus flammis per horrendam spissæ caliginis noctem, sæva semper incendia canini fumantis expirat, globos ignium arectatus obstruit, et in varios pœne exitus relaxatur. Tunc veniendi plurima genera, tum in se ipse convolvit, quidquid ardoris emissi edax flamma cruciabit. Hos quibus recusata vox Domini, et imperia fuere contempta, disparibus cœcæ exiliis, proque merito salutis exacte vires suas suggerit, dum pars sceleris discrimen imponit. » Atque hæc quidem universim omnino vere.

Mox vero singula penarum genera distinguens:

« Et alios quidem, ait, moles intolerabilis curvat; alios per abruptum clivosi transit collem vis sæva precipitat, et catenarum stridentium nexum cræva pondus inclinat. Sunt et quos agens strictum rola et indefessa vertigo, et quos tenaci inter se densitate constrictos adhaerens corpori corpus includat; ut et absurdum incendium, et gravet ferrum, et exerceat turba mullorum. » Quæ sane, nisi metaphoricè et improprie accipias, fabulosa et Poetarum figmentis similia videntur: licet enim certum sit in inferno damnatos variis pœnis et modis torqueri, tamen in demonibus, qui corpus non habent, hæc locum habere nequeunt, nisi qui dicat demones in inferno assumere corpora horribilia, ut homines damnatos magis crucient, magisque crucientur et ipsi, quod insinuat Isaias, xxxiv, 14, ut ibi dixi.

Porro ex ec quod habet Græcus, *catenis caliginis*, multi per caliginem accipiunt non infernum, sed aerem hunc crassum; indeque docent aerem hunc plenum esse demonibus: partem enim demonum detrusam esse in infernum, partem vero hie vagari ad tentandum omnes, quæ in die iudicii relegabitur in tartara: ita S. Hieronymus, in cap. vi *ad Ephes.*, vers. 12; S. Chrysostomus, homil. 11 *in epist. I ad Thessalon.*; Tertullianus, *Apolog.* cap. xxii; Theodoretus, lib. IV *De Græcor. Affect.*; S. Antonius apud S. Athanasium, S. Augustinus, *De Natura boni*, cap. xxxiii, et VIII *De Civit.*, xxii, et tract. 95 *in Joann.*, et alibi; qui et addit aerem hunc imum, posse vocari infernum. Hæc sententia vera est, sed non congruit nostræ versioni, quæ habet « rudentibus inferni: » hi enim non sunt in aere; nec etiam congruit Græco *καταζέω*, id est, *in tartarum precipitatus*. Quare caligo hæc accipi debet in inferno, uti explicat Judas, vers. 6, dicens: « Vinculis æternis sub caligine reservavit; » in inferno enim sunt vincula demonum æterna, non in aere.

Nota: *Ts non pepercit* continet miosin: parum enim dicit, sed longe plus significat, q. d. « Non pepercit, » sed irrevocabilem in eos protulit damnationis sententiam, juxta illud I *Regum* cap. xv, vers. 29: « Triumphator in Israel non parcat, et penitentie non flectetur; neque enim homo est, ut agat penitentiam. » Quare error Origenis jam olim damnatus est, demones aliquando a Deo revocandos et salvandos fore. Quo accedit Ambrosiaster in cap. iii *ad Ephes.*, asserens aliquos ex demonibus per Paulum liberatos ab errore, peccato et Luciferi tyrannide. Huc aliqui referunt illud Severi Sulpitii, quod ipse ascribit S. Martino in Vita ejus, cap. xxiv, ubi narrat S. Martinum diabolo enervum possidenti dixisse: « Si penitere et converti vis, Deus tui miserabitur. » Verum si id dixit S. Martinus, non absolute dixit Deum miserturum diaboli, sed conditionate, scilicet si penitere vellet; atqui conditio hæc est impossibilis: demon enim obstinatus est in malo

prosusque impenitens penitere nec vult, nec potest: ergo pariter impossibile est secundum legem ordinariam ut Deus ejus miseretur. Quare verissime S. Augustinus, lib. XXI *De Civit.*, xxiii: « Tenetur, ait, fixum et immobile, nullum regressum ad justitiam vitæque sanctorum diabolum et angelos ejus habituros; quia Scriptura quas neminem fallit, dicit eis, Deum non pepercisse, et sic ab illo esse inter impios prædamnatos, ut carceribus caliginis inferni retrusi traderentur servandi, atque ultimo iudicio puniendi, quando eos æternus ignis excipiet, ubi cruciabantur in sæcula sæculorum. »

DETRACTOS IN TARTARUM. — Græce significantius est *καταζέω*, q. d. *Tartarizans*, siderans, fulmiens, adigensque in tartara. Porro *tartarus*, et in plurali *tartara* dicuntur ἀπὸ τοῦ τάρταρον, id est *turbare*; aut potius ἀπὸ τοῦ τάρταρον, id est *a tartaro tremore frigoris*; tartarus ergo significat locum frigoris maximi: ita ex Hesiodo Plutarchus, opuse. *De primo Frigido*. Sicut ergo infernus dicitur gehenna ab igne et ardore, ita idem dicitur *tartarus* a frigore et gela, juxta illud *Job* cap. xxv, vers. 19: « Ad nimium calorem transcat ab aquis nivium, » quod de inferno explicat Philippus Presbyter, Beda, Lyranus, S. Thomas, Studia et alii. Idem significat stridor dentium, de quo Christus *Math.* xxv, 30 et 41. Stridor enim hic oritur ex frigore. Unde Beda, lib. V *Histor. Angl.*, refert S. Diethelmum vidisse animas in Purgatorio salire ab ignibus ad nives. Tartarus ergo est locus infernum profundus et imus, ait Servius et Suidas. Unde Virgilius, VI *Æneid.*:

Tum tartarus ipse
His patet in præcepis tantum, tenditque sub umbras,
Quantus ad æthereum cæli suspectus Olympum.

Idem ibidem:

Hinc via tartareæ que fert Achoronis ad undas;
Turbidus hic ceno vastaque voraginis gurgis
Æthæa, atque omnem Coryto eructat arenam.
Que rapialis flammis amilui torrentibus amnis,
Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia saxa.

Lucretius, lib. III:

Tartarus horribilios eructans lacuosus æstus.

Quæres ex quo loco detracti sunt demones, et consequenter ubi fuere creati? Resp. primo, S. Augustinus, lib. III *De Genesi ad litter.*, cap. x, et Rupertus in *Genes.* libro I, cap. xi, eos conditos fuisse in aere superiore, qui cælo vicinus est, indeque detractos. Idem censuit Engubinus, lib. VII *Peren. Phil.*, cap. xxxviii, sed falso nixus fundamento, scilicet quod angeli sint corporei, et quoad corpus ex aere creati. Secundo, S. Hieronymus (quem sequitur non ter Lorinus et Ascanius Martinus in *Genes.* cap. 1, et Franciscus Suarez, tract. *De Angelis*, lib. I, cap. iv), lib. VI in *Isaia* cap. xiv, vers. 13, explicans illud Luciferi: « In

cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum, » censet Luciferum et demones creatos esse in firmamento, sive sphaera octava, in quo sunt stellæ et astra, indeque voluisse conscendere in cælum empyreum. Tertio, S. Augustinus, XI *De Genes. ad litter.*, cap. xvii et xix, censet demones creatos in mundo isto inferiori, angelos vero bonos in cælo Quarto, S. Thomas, I *part.*, *Quæst.* LXI, quæstione. 4, ad 2, insinuat angelos inferiores, qui præsentur creaturis, ut coelis, elementis, in illis ipsis esse creatos, cæteros vero in cælo empyreo.

Quinto, alii passim censent omnes angelos tam bonos quam malos creatos esse in cælo empyreo, indeque malos a Michael e et sociis præcipitatos in tartara: ita Glossa, Beda, hom. 2 *Hexæem.*, quod opus alii Junilio ascribunt; Magister sententiarum in II, dist. 2; S. Thomas et Scholastici, I *part.*, *Quæst.* LXI, art. 4. Ratio est, primo, quia angeli sunt nobilissimæ creature et purissimi spiritus: ergo eis debebatur nobilissimus et purissimus locus: talis autem est cælum empyreum. Secundo, quia angeli creati sunt primo die mundi, scilicet eum ipso mundo. Primo autem die tantum creatum est cælum empyreum, terra et abyssus aquarum: cæteri enim cæli creati sunt quarto die mundi, uti ostendit *Genes.* cap. 1, vers. 4 et seq. Ergo necessum fuit angelos omnes creari in cælo non alio, quam empyreo. Tertio, cælum empyreum est immobile; cæteri enim cæli moventur et raptantur motu primi mobilis, angeli autem sunt quieti et stabiles; nec deest eorum raptari instar cælorum, aut locum domumque eorum raptari ipsis immotis, ut sua eis sedes et locus eripiantur: ergo creati sunt in cælo immobili, puta empyreo. Quarto, quia in empyreo est sedes et thronus gloriæ Dei; illius autem stipatoresset angeli: ergo, etc.

Porro Isaiæ locus non concludit Luciferum creatum esse in firmamento; alius enim est sensus Isaiæ, ut ibidem dixi: alioqui ex eodem loco concludendum esse Luciferum creatum esse in infima aeris regione; ait enim: « Ascendam super altitudinem nubium; imo, sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis, » hoc est, in monte et templo Sion. Loquitur ergo Isaias de homine terreno, non de rege Babylonis, ut ipse ait vers. 4, non de diabolo.

Dices: Adam creatus est extra Paradisum, et translatus est a Deo in Paradisum: ergo pariter docuit angelos non creari in loco gloriæ, qui est cælum empyreum, sed ad illum per merita transferri. Respondeo, nego consequentiam; et ad antecedens dico Adamum conditum fuisse extra Paradisum, quia ipse erat terrenus et terre totius dominus, ac posteri ejus spargendi erant per omnes terræ regiones. Adde, idem pene esse creati in Paradiso, et mox a creatione gratuito collocari in Paradiso, uti contigit Adamo; unde et Eva condita est in Paradiso: angelis vero ob naturæ excellentiam nullus alius erat conviciens locus,

quam cœlum empyreum. Porro, si Adam Paradisum contaminavit peccando, quid mirum, si Lucifer cœlum quoque empyreum contaminavit peccando? Nec enim locus, sed persona peccans prope peccato contaminatur.

Nota: S. Petrus comparat et aequat hic heresiarchas Luciferi, hæreticos demonibus, heresim eorum peccato, tam in culpa, quam in pena. *Primo*, quia Lucifer peccavit intoleranda superbia, ita et heresiarcha. *Secundo*, quia Lucifer et demones rebellant Deo et Ecclesiae celesti: sic et hæretici rebellant Deo et Ecclesiae terrestri. *Tertio*, Lucifer cum demonibus commisit crimen læsæ majestatis divine; ejus enim thronum voluit invadere cum dixit: « In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, similis ero Altissimo. » *Isaia* xiv, 13. Sic et heretici committunt crimen læsæ majestatis divine, quia ejus veritatem, fidem, religionem, cultum, Ecclesiam, Sacramenta impugnant; ac proinde novum quasi Deum, novam fidem, religionem, Ecclesiam inducere satagunt, in qua heresiarcha presideat quasi terrestris Lucifer, assistent ei hæretici qui ei credunt quasi angeli et demones. *Quarto*, Lucifer satagit omnes tam angelos quam homines secum trahere in ruinam: sic heresiarcha plurimos seducit, secumque trahit in perniciem et gehennam. *Quinto*, quia Lucifer auctor est omnis heresis, adeoque multi heresiarchæ habuerunt demones paredros et familiares, uti ostendi I *Timoth.* iv, 1. Unde Cassianus, *Collat.* VII, cap. xxxii, affirmat se demonem audisse confitentem, se per Arium et Eunomium impietatem sacrilegi dogmatis edidisse. Sane Lutherus, lib. *De Missa angulari*, et ad *Electorem Saxoniam*, fatetur se cum diabolo plusquam modum salis comedis, ab eoque argumenta accepisse quibus Missam impugnaret. Calvinus Bucero objicenti sibi studium conviciandi et maledicendi, respondet epistola ad eundem, « hunc esse morbum sui noui tam ingenii, quam genii, » utique mali; se enim a genio quodam impelli, ut sive scribat, sive concionetur, assidue maledicat et convicietur. Zuinglius, lib. *De Supplicio. Eucharist.*, proficitur se noctu edoctum modum detorquendi verba consecrationis: « Hoc est corpus meum, » nimirum explicando corpus per figuram corporis; additque fatetur se an genium hic albus, an ater fuerit. Carolistadium a demone abreptum publica est fama. Hosius, lib. *De Heresibus*, scribit nonnullos decies per diem diabolum adorasse, indeque vocatos demoniacos. Huc facit quod Tertullianus, lib. *De Præscript.*, cap. XLIII et seq., scribit hereticos commercia habere cum Magis; imo primum heresiarcham Simonem, ejusque discipulum Menandrum fuisse magos. Hoc seculo est secta Diabolistarum, qui gloriantur se sortarios esse, et diaboli caractere insignitos, quem ubi vino incaleverit, nudata carne ostendere non verentur. Auditum est ex ipsorum confessione. quod numerus eorum usque ad sexa-

ginta millia in Gallis exereverit. Dicunt se aliquid credere, ubi id expedit: nihil vicissim credere, ubi sic expedit: ita ex libro Parisiensis Rescius in *Centuria sectarum*. Caveat sibi quisque ab eis quasi a diabolo, præsertim principes; nam in eorum aulis et animos, ut eorum sint consiliarii, sese insinuare satagunt, simulatione sapientiae. Vide nostrum Delrio præf. in *Disquisit. magic.*, ubi quinque causas recenset, cur heresim comitetur magia: unde *Apocal.* cap. ix, vers. 3, locustæ representantes hæreticos, exeunt de puteo abyssi. Hinc et Antichristus, qui erit contra Christum, ita possidebitur a diabolo, ut videatur esse demon incarnatus. Unde de eo Apostolus ait II *Thessal.* ii, 9: « Cujus est adventus secundum operationem Satane in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus, et in omni seductione iniquitatis. »

Sexto, sicut Lucifer est imus in inferno, sic et heresiarchæ sunt profundissimi in inferno, quasi assessores Luciferi. Quocirca S. Chrysostomus *Contra Arianos* ita concludit: « Arianus est, ergo diabolus est. » S. Athanasius vero, serm. 2 *Contra Arian.*, Arium vocat atheum. S. Augustinus, XXI *De Civit.*, xxv, docet hæreticum esse pejorem Pagano. Rationem dat: « Cum pejor utique sit desertor fidei, et ex desertore oppugnator ejus effectus, quam ille qui non deseruit quod nunquam tenit. » Et Tertullianus, lib. *De Patientia*: « Ethnici, ait, non credendo credunt » multa de Deo naturali lumine cognita; « at hæretici credendo non credunt, » quia dicunt se credere verbo Dei, cum revera non credant.

TRADITIO CRUCIANDOS IN JUDICIUM RESERVARI. — Loquitur S. Petrus de demonibus, quasi de reis jam damnatis ad extremum supplicium: hi enim post damnationis sententiam traduntur commentariensi, ut eos in carcere asservet et vinciat, donec educantur ad supplicium. Simili enim modo Deus demones mancipavit inferno usque ad diem judicii et supplicii. Licet enim cruciandos non sit in Græco, tamen intelligitur. Suspiciatur Gagneius nostrum interpretem pro *reservatos*, id est, eos qui servantur, aut *reservatos*, id est servatos, hoc est servandos, legisse *reservatos*, id est afflictos, vexatos, ac pro eo verissime cruciandos: quin et codices nonnulli habent *κατακρίτους*, id est, eos qui puniuntur et cruciantur.

Aliqui ex hoc loco et similibus, ut *Matthæi* cap. viii, vers. 29, ubi demones rogant Christum ne eos mittat in abyssum, putarunt demones necdem cruciari igne gehennæ, sed eo cruciandos post diem judicii: ita videtur loqui S. Justinus, *Contra Tryphonem*; Irenæus, lib. V, cap. xxxiii; S. Hilarius, can. 8 in *Matth.*; Eusebius, IV *Histor.*, xvii vel xviii; Lactantius, lib. VII, cap. xxvi. Sed certum est demones omnes, etiam qui in hoc ære vagantur, cruciari igne gehennæ, sive quod ignis ille agat in distans, sive quod ignem illum invisibiliter secum ferant, illique sint alligati: ideo

enim Deus detrahit eos in tartarum, ut ibi jugiter crucientur et ardeant. Quare Patres jam citati explicandi sunt de pena accidentali: hæc enim demonibus accesset in die judicii. *Primo*, quia in judicio universali, coram omnibus angelis et hominibus, publicam accipiet damnationis sententiam a Christo judice, cujus facies et ira adeo erit horribilis, ut demones et damnati mallent manere in inferno ibique cruciari, quam inde exire in vallem Josaphat ad judicium, juxta illud *Apocal.* vi, 16: « Dicunt montibus et pennis: Cadite super nos et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni, quoniam venit dies magnus ire ipsorum, et quis poterit stare? »

Secundo, quia in judicio auferetur eis omnis libertas vagandi per terram, et tentandi perdendi que homines, ac in infernum quasi in carcerem perpetuum nunquam inde exituri recludentur; quod valde eos cruciabit: unde demones rogant Christum, ne eos mitteret in abyssum, *Matth.* cap. viii.

Tertio, quia in judicio omnes Angeli et Beati cum Christo eos condemnabunt et increpabunt, I *Corinth.* vi, 3; *Sapient.* v, 1. Rursus demones in judicio videbant Angelorum et Sanctorum gloriam, eosque in thronos et sedes sibi olim destinatas succedere et evehi, se vero in gehennam deprimi, quod eos valde cruciabit.

Quarto, quia tunc simul omnes damnati et demones trudentur in gehennam, ubi quisque cætorum omnium tormenta videns, iisdem cruciabitur, præsertim quia unus alteri ibidem maledicit etiamque execratur, affligit et torquet, præsertim eos qui ipsam tentarunt ad peccatum, ideoque damnationis ejus fuerunt causa, uti fuerunt demones. Hoc est quod ait S. Joannes, *Apocal.* xx, 9: « Diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia et pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum. » In inferno ergo omnes se invicem cruciant, ringunt et laniant quasi canes rabidi. Hoc est quod S. Clemens, VII *Const.* xxxii, ait, Christum venturum ad judicandum diabolum mundi deceptorum. Et Lactantius, lib. VII, 26: In die judicii, ait, « Dominus illorum (impiorum, puta Satanæ) cum ministris suis comprehendetur, ad pensamque damnabitur; cum quo pariter omnis turba impiorum pro suis facinoribus in conspectu angelorum atque justorum perpetuo igni cremabitur in æternum. » Denique S. Bonaventura, in IV, *dist.* XLVII, art. 1, Quæst. IV, insinuat essentialis etiam poenæ demonum partem in diem judicii differri; verum hoc aliis passim non probatur.

5. ET ORIGINALI MUNDO NON PEPERIT. — Græce *ἀρχαίου κόσμου*, quod Pagninus et Vatablus vertunt, *prisco mundo*; Clarus, *antiquo*; Gagneius, *rudi et imperito*, scilicet in cognitione Dei et rerum salutis. « Originalem » ergo mundum vocat priscum et *primævum*, qui fuit ante diluvium: tunc enim

fuit origo mundi et hominum in Adamo, a quo decimus fuit Noe, sub quo Deus totum istum mundum punivit diluvio, eo quod ingratus, et recentis originis ac creationis et creatoris sui immemor, ad carnem et scelera delinxisset; præsertim cum posteris Seth conubia junxerunt cum posteris Cain, uti narratur *Genes.* vi. Post exemplum punitionis demonum proponit S. Petrus exemplum diluvii, quo Deus omnes peccatores mersit totumque mundum perdidit, ut quisque impius, præsertim hæreticus, secum cogitet: Si Deus toti mundo non peperit, ergo nec mihi qui unus et solus sum, parcat.

Nota, sicut paulo ante hæreticos et heresiarchas comparavit S. Petrus Luciferi et diabolis, ita hic eosdem comparat gigantibus; hi enim fuerunt causa diluvii. *Primo* ergo, sicut gigantes cum sunt ex luxuria filiorum Dei, puta posterorum Seth, cum filiaria hominum, puta Caini, *Genes.* vi, 4: ita luxuria multos monachos et apostatas adigit ad heresim, ut fiant hæreticorum ministri.

Secundo, quia gigantes fuerunt superbi et *ὕψιστοι*: sic et hæretici sunt Titanes superbissimi, qui contra Christum et Deum pugnant, tandemque fiunt athei et atheismus inducunt.

Tertio, sicut gigantes fuerunt tyranni et oppressores hominum, sic et heretici.

Quarto, sicut Nemrod et gigantes edificarunt turrim Babel quasi contra cœlum et Deum pugnaturi: sic et heretici edificant Ecclesiam schismatis et confusionis, quam significat Babel, ut Ecclesiam tam celestem, quam terrestrem oppugnant.

Quinto, sicut Deus gigantes mersit diluvio et precipitavit in tartara, sic et hereticos præcipitavit: vide dicta de gigantibus, *Genes.* vi.

SED OCTAVUM NOE JUSTITIE PRÆCONEM CUSTODIVIT. — Titelmannus censet Noe fuisse octavum ab Adamo; sed fallitur: fuit enim ab eo decimus. Dicitur ergo octavus, scilicet eorum qui per arcam salvati sunt: alludit enim S. Petrus ad id quod dixit *epist.* I, iii, 20: « Oculo animæ, » id est homines, « salvæ facte sunt per aquam; » eorum ergo octavus fuit Noe. Alii ex Josepho, lib. I *Antiq.*, cap. iv et v, censent Noe fuisse octavum præconem justitiae, quibus posteri Seth coluerunt justitiam et sanctitatem. Alii « octavum » diei censent, quia natus est anno octingentesimo, non a creatione mundi: ab æa enim natus est anno 1053; sed ab inchoata impietate et corruptione mundi, quæ ante Noe duraverat per septingentos annos. Alii septem alios præcones justitiae illo ævo comminiscuntur, quos Scriptura non exprimat, quorum octavus fuerit Noe. Sed primus sensus est genuinus. Porro Philo, lib. *de Congressu quærendæ eruditionis gratia*, notat Noe, qui primus in Scriptura nominatur justus, fuisse decimum ab Adamo: « Ut, inquit, aperte doceat, quod sicut denarius numerorum, qui deinceps unitatem sequitur, est

perfectissimus: ita iustitia in anima revera finis est vite actionum.»

Nota: «Noe vocatur «iustitie pæco.» *Primo*, quia prænuñtiavit justam scelerum vindictam mundo imminente per instans diluvium. *Secundo*, quia ipse fuit eorum iustitie et sanctitatis, eamque verbo et exemplo dæpreceavit. *Tertio*, quia fuit Propheta et prænuñtiavit adventum justi, puta Christi, quod scilicet ipse carnem assumeret; ac proinde indignum esse carnem maculare gula et venere, quam Filius Dei ad divinitatem esset evecturus. Hinc Iosephus, lib. I *Antiq.*, cap. IV: «Noe, inquit, facta eorum (hominum sui avi) moleste et indigne ferens suadebat, ut in melius mentem ac opera sua transmutarent. Verum cum videret illos sibi non parere, totosque vitiorum dulcedini succumbere, veritus ne se et familiam suam interirent, secedens cum suis in aliam regionem migravit. Et Deus viri iustitie delectatus, non aliorum solum malitiam damnavit, sed cum decrevisset universum humanum genus extinguere, aliudque novum et a vitis parum instaurare, primum vitam eorum breviori spatio circumscriptit, et abrogata longevitate intra centum et viginti annos coarctavit; dein continentem terram in pelagi faciem transmutavit, atque ita genus illud abolere universum.»

Quocirca S. Paulus ita celebrat Noe ejusque fidem et iustitiam, cap. xi *ad Hebr.* 7: «Fide Noe responso accepto de iis, qua adhuc non videbantur, metens apertit arcam in salutem domus sue, per quam damnavit mundum, et iustitia que per fidem est, hæres est instituta.» Et S. Ambrosius, lib. I *De Noe*, cap. 1: «Noe, ait, Dominus Deus ad renovandum semen hominum reservavit, ut esset iustitie seminarium, etc., ut dum Noe sanctum majore intentione consideramus, reficiamur et nos, sicut omne genus in illo requievit ab operibus suis atque tristitia. Unde et Noe dicitur latine iustus, vel requies.» Et mox subdit: «Iustitiam solum esse qua aliis potius nata, quam sibi, non quod utile sibi est, quaerit, sed quod omnibus. Hæc nos requiescere facit ab operibus iniquitatis, hæc revocat a tristitia; quia dum ea que justa sunt gerimus, nihil timemus puræ conscientie securitate.» Et cap. xx, docet ob iustitiam Noe factam esse humani generis instaurationem, «ne totum corpus generis humani vel abolitum videretur in terris, vel a Dei abscissum gradat relinqueretur, etc. Et ideo iustus quem non videbat Dominum, requirebat, corruptelæ exorsus, cupidus eternitatis.» Idem S. Ambrosius in *Psal.* cxviii, octon. 7, assertit «quod Enoch propter devotionem raptus ad cælum, terrene malitie virus evaserit; quod Noe propter iustitiam diluvii victor, generis factus humani superstes sit; quod Abraham propter fidem, seminarium posteritatis suæ toto orbe diffuderit; quod Israel propter laborum t. Ierusalem, populum credentium proprii nominis signaculo consecraverit; quod David

propter mansuetudinem regali honore donatus, senioribus fratribus antelatus sit; quod Elias propter zelum Dei curru clatus in aërem celestis sedis hospitium novi generis acquisierit incolitu;» vido S. Augustinum, serm. 46 *De Temp.*, ubi Noe claritatem sanctitatemque demonstrat et celebrat.

CUSTODIIT — tum in iustitia, tum in vita, ne periret diluvio, sed esset conservator et restaurator generis humani, ac pater et patriarcha novi post diluvium sæculi.

DILUVIUM MUNDO IMPIORUM INDUCENS. — «Mundum impiorum» vocat non solos impios, sed totum mundum impiis plenum: totus enim mundus propter impios, cum ipsis diluvio mersus est. De Noe et diluvio, vide dicta *Genes.* vi.

6. ET CIVITATES SODOMORUM ET GOMORREORUM CINERES REDIGENS. — Impiis, puta hereticis, proposuit S. Petrus primo, punitionem demonum; secundo, vindictam diluvii. Hic tertio, proponit conflagrationem Sodomæ et Gomorrhæ ob infanda scelera et preposteris libidines. Quocirca veritas Iustitiani imperator, *Constit. Novella 77*, merito eas, nuncupat illicitas, impias et diabolicas luxurias, ob quas Deus orbi graves clades immitat. Atque Valentinianus, Theodosius et Arcadius Imperatores eas flammis puniendas, ac prelestas exurendos sanxerunt, sicut Deus exussit Sodomitæ, imo totam Pentapolim, licet amonissimam et fertilissimam, in cineres redegit, ne vel reliquæ tanti tanque enormis et infamæ sceleris in terra extarent. Sic et heresiarchæ ignibus traduntur quasi piacula et catharmata terræ, ne eam inquietent, sed expient; ipsi enim non raro corporales, sed semper mystici sunt Sodomitæ, quia fidem adulterant, et preposteram inducunt: qua hæc causa eos hic Sodomitis comparat S. Petrus.

EXEMPLUM FORUM QUI IMPIE AGUNT, SUNT, PONES, — scilicet hoc exemplo ostendens omnes impios similiter ac Sodomitas puniendos esse, et perenniter arduos in gehenna: cuius rei *εὐδαίμων*, id est *exemplum*, imago, specimen, paradigma, exemplar, similitudo et typus fuit incendium Sodomæ: quod tantum fuit, ut etiamnum terra illa tota sit cæliginosa et fumigans, plena bituminis, nil vivum alens; quin et frondes, flores et fructus quasi ut carpuntur, in cineres et favillas vertuntur, quæ ignis pristinus ibidem adhuc latens perduret, itaque ignem perennem inferni representent. Unde Iosephus, lib. V *Belli*, cap. v: «Hic (Arabie) inquit, vicina est Sodomitæ terra olim quidem tam fructibus quam divitiis civitatum fortunata, nunc autem omnis exusta, ut que habitatorum impietatis fulminibus conflagrasset memoratur; denique adhuc in ea divini ignis reliquias, et oppidorum quinque videre licet imagines, et renascentes in fructibus cineres: qui colore quidem sunt edulibus similes, carpuntium vero manibus in fumum dissolvuntur et cinerem.» Et Philo, lib. *De Abraham*: «Fulmineus ignis (Sodomæ), ait, nunquam extinguitur; aut serpit, aut vapo-

rat, quod oculis ipsis cernitur; extant etiam argumentum cladis veteris fumus exhalans perpetuo, et sulphur quod ibi foditur.» Adde plane videri omnes Sodomitis et Pentapolitis post incendium *εὐδαίμων*, damnatos fuisse ad incendium infernale, sicut docet S. Cyrillus, serm. *De Passione*. Hoc est quod S. Petrus consonans clare asserit S. Judas, vers. 7: «Sicut Sodoma et Gomorra, et finitimæ civitates simili modo exornicatas, et abeuntes post carnem alteram, facte sunt exemplum, ignis æterni penam sustinentes.»

7. ET JUSTUM LOT OPPRESSUM A NEFANDORUM (SODOMITARUM) INIURIA AC LUXURIOSA CONVERSATIONE ERIPUIT, — per angelos æque ac Noe eripuit ab impiis et diluvio: vide historiam Lot *Genes.* xix. 8. ASPECTU ENIM ET AUDITU JUSTUS ERAT, — *g. d.* Lot ereptus fuit ab incendio Sodomæ, quia sanctis et castis erit oculis et auribus, cum utrisque incesti et obsceni essent Sodomitæ: unde ipse tantis eorum obscenitatibus, quas invitus egerimus videbat et audiebat, discruciatibatur (1).

CRUCIABANT. — Legit Interpres *ἐκστασιον*, id est *excruciantur*, in plurali: jam legunt in singulari *ἐκστασιον*, id est *cruciat*, scilicet seipsum et animam suam Lot; sed eodem redit sensus: tam enim Sodomitæ suis infandis sceleribus excruciant Lot, quod Lot iisdem se discruciat et discruciatibatur, dicens illud S. Polycarpi, *De Hæreticis*: «Deus bone, in que tempora me reservasti, ut hæc audiam?» teste Eusebio, lib. V *Histor.*, cap. xx. Nam, ut ait S. Gregorius, I *Moral.*, vii: «Iniquorum vita non delectando iusti aures atque oculos, sed feriendo tangebatur; illam enim detestabatur et excruciat. Nota hic, Sanctorum est cruciari sceleribus et offensis contra Deum et proximum admissis in sua congregatione, urbe, provincia et regno; ita David, *Psal.* cxviii, 139: «Tabescere, ait, me fecit zelus meus, quia oblitus sunt verba tua inimici mei.» Et vers. 138: «Vidi prævaricantes, et tabescebam.» Quia enim summe amant Deum, ejusque honorem zelant, æque ac proximorum salutem, hinc summe dolent et cruciantur de Dei contemptu ac proximorum perditione.

9. NOVIT DOMINUS PIOS (Noe, Lot eorumque assecles) DE TENTATIONE ERIPERE. — Novit non tantum speculative, sed et practice; «novit» ergo, id est scit, potest, vult et solet (est metalepsis) pios eripere (2), juxta illud quod promisit per Isaiam, cap. xliii, vers. 2: «Cum transieris per aquas, tecum ero, et flumina non operient te; et cum ambulaveris in igne, non combureris, et flamma non ardebit in te.» Noe enim ab aquis, Lot ab igne liberatus est. Sic Deus liberavit Abraham de Ur, id est igne Chaldeo, *Genes.* xi, 31; Jacob de manu Esau, Joseph de manu fratrum

et carcere, Moesem et Hebræos de manu Pharaonis, David de manu Saul, Susannam de manu senum, Daniele de lacu leonum, tres pueros de fornace, Mardocheum et Pentapolitis post incendium *εὐδαίμων*, Tobiam de manu *Amodei*, Machabæos de manu Antiochi, Elian. de manu Zabele. Vere *Psaltes*: «Multe, ait, sunt tribulationes iustorum, et de omnibus his liberabit eos Dominus,» *Psal.* xxxiii, 20. Et *Psal.* xlii, 15: «Invoca me in die tribulationis: eruiam te, et honorificabis me.» Et *Psal.* xc, 15: «Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum et glorificabo eum.»

Dicant ergo Sancti in tribulatione cum Paulo: «In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aporiamur, sed non desistimur; persecutionem patimur, sed non derelinquimur; humiliamur, sed non confundimur; deijcitur, sed non perimus,» II *Corinth.* iv, 8. Et: «Propter te mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis; sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos,» *Roman.* viii, 73. Quod ergo major est tribulatio et angustia, eo magis sperandum, spesque fortius et securius figenda est in Deo, quia magis tribulatis magis vicinus est Deus. Acute Phinix, lib. viii, cap. xvi: «Tum, ait, præcipuum votorum locus est, cum spei nullus est.» Hoc est, quod ait Nahum, id est Consolator cap. 1, vers. 7: «Bonus Dominus, et confortans in die tribulationis.» Tunc enim mira dei benignitas elucet, cum justos videt ita oppressos, ut humanitas periculis eripi et salvari non possint. Unde Tigurina vertit: «Presidium temporibus difficillimis;» id est, «robur in die angustie,» hebr. est *מַצְּדָּה* *maaz*, pro quo Septuaginta vertere solent *hyperaspistes*; Vulgata, *protector*, juxta illud *Sapient.* v, 17: «Dextera sua leget eos, et brachio sancto suo defendet illos;» græce *ὑπερασπιστῆς*, hoc est, tanquam sallem et stipato clypeo suo proteget eos. Sic Deus dixit Abraham, *Genes.* xv, 1: «Noli timere, Abraham, ego protector tuus sum;» hebr. *ego scutum tibi*; Septuaginta, *ἐγὼ ὑπερασπιστῆς*, hoc est, *ego protego te*, objecto hostibus et opposito validissimo clypeo. Hinc a Davide *Psal.* lxx, 9, Deus vocatur «fortitudo capitis mei,» hebr. *maos*; Septuaginta, *ἀπαράσιον*, id est *firmitas*, securitas, munimentum. Et *Psal.* ix, 10: «Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.» *Prov.* x, 29: «Fortitudo simplicis, via Domini;» hebr. *maos*; Septuaginta, *ἐγὼ ἐπαξ*, id est *munio*, arx, propugnaculum. *Cant.* i, 8: «Æquitati meo in curribus Pharaonis assimilavi te,» hoc est, sicut populo meo, cum a fronte mare Rubrum objectum fugam retardaret, a tergo furens Pharo cum ophiis validissimis insequeretur, a lateribus rupes transitum negarent, in tantas angustias redacto, et omni humana ope destituito, opportuno subveni; sic et subveniam tibi, o sponsa mea, in quantavis angustia.

(1) Rosenmuller et Allioli ita Græcum recte construant, ut *aspectu et auditu* referantur ad *cruciantur*.
(2) Ex uno exemplo nobili sententia inferitur generalis.

pletio similitudinis inchoate vers. 4. Illa enim sententia : « Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit » inabsoluta pendet, et pendula suspendit lectorem hucusque : hic enim expletur. Imo Hyginus Papa, *epistola 2*, citatis precedentibus S. Petri de angelis, Noe et Sodoma verbis, statim subdit : « Quid putatis iniquis et impiis perseverantibus in nequicia eorum erit? » sive huc ipse olim in epistolis S. Petri *legent*, sive non lecta, sed intellecta supplerit. Sensus ergo est, *q. d.* « Si Deus angelis non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reservari, » etc.; ergo idem ipse novit, id est scit, potest et vult homines iniquos, ut Sodomitae et mersos diluvio, ceterosque « in diem iudicii reservare cruciandos. » Hinc aliqui censuram damnatos non cruciari igne gehennae ante diem iudicii. Quam sententiam Graecis tribuit Guido Carmelita; sed hic est error damnatus in Conestio Florentino, imo a Christo *Luce xvi, 19*, ubi narrat animam divitis Epulonis cruciari igne gehennae. Sicut ergo animae Sanctorum post Christi mortem, si plene sint expiatae, illico evolvant in caelum, libique visione Dei beantur : sic animae reproborum illico replantur in tartara, ut igne exurantur, ait S. Gregorius, *IV Dialog. xx*. Quod ergo hic dicitur eos reservari in diem iudicii cruciandos, intellige quia tunc non tantum in anima uti nunc, sed et in corpore quo resurgunt, cruciabantur, aliasque penas occidentales subibunt, aequae ad demones, uti dixi vers. 4.

10. *Magis* (Graece *μαγισ*, id est maxime; S. Hieronymus, lib. *I Contra Jovinianum*, praecipit autem eos (supple et repete id quod praecessit, scilicet : « Novit Dominus iniquos in diem iudicii reservare cruciandos; » hinc enim apte cohaeret « magis autem eos ») qui post carnem in concupiscentia immunditie ambulat. — *q. d.* Deus in die iudicii puniet omnes impios, sed maxime haereticos luxuriosos, qui dominationem contemnunt, etc.; horum enim uti majus est scelus, ita pariter majus erit iudicium et supplicium. Tyranni ex *magis*, vel, ut graece est, *maxime*, colligit peccatum haeresis, praesertim in haerisarchia, esse gravius peccato Sodomitarum et eorum qui mersi sunt diluvio, quia et dierum, ideoque gravius puniendum in gehenna. Quod intellige non de omnibus, sed de multis : peccatum enim Luciferi excitans ceteros ad rebellandum Deo, fuit gravius. Adde, haerem inducere cetera omnia peccata, ac praesertim libidinem etiam praeposteram : uti praedecastat fuisse Calvinum et Bezae docet eorum vita et carmina. Hoc est quod ait Judas, vers. 7, eos sicut Sodomam exfornicatos abire post carnem alteram.

Qui post carnem (id est sequentes carnem, ejusque appetitus carnales) in concupiscentia immunditie, (Graece *μαγισ*, id est contaminationis et pollutionis) ambulat. — Unde S. Hieronymus, lib. *I Contra Jovinianum*, sic legit : Qui post car-

nam ambulat in desiderii pollutionis, id est pollutis, quibus corpus, aequae ac animam, contaminant et pollunt. Taxat S. Petrus haereticorum sui aevi, puta Simonianorum, Nicolaitarum, Gnostiorum, libidines et spurcitas, ait Oecumenius. Idem fuit genius aliorum haereticorum, praesertim hujus aevi, uti norunt viri prudentes et experti. Hinc de eisdem Paulus, *Ephes. v, 42* : « Quae ab eis, ait, occulte fiunt, turpe est dicere. »

DOMINATIONEMQUE CONTEMNUNT. — *Primo, q. d.* Contemnunt Magistratus, Episcopos, Praepositos tam saeculares, quam ecclesiasticos, qui in Ecclesia vel Republica dominantur. Ita Vatablus; unde S. Hieronymus, lib. *I Contra Jovinianum*, legit in plurali, et dominationes despiciunt. Eodem modo legunt Biblia Regia et Complut. Quam hoc sit verum omnes historiae loquuntur, imo oculis nostris vidimus in bellis, quae haeretici rebelles in Francia, Germania, Anglia, Belgio suscilarunt. Sane Lutherus, lib. *De Potestate saeculari* : « Soire, inquit, debetis, quod ab initio mundi raro admodum avis est princeps prudens, adhuc multo rarior princeps probus : sunt communiter maxime fatui, ac pessimi nebulones super terram, et ipsi sunt liciores et carnifices Dei. » Et in *Pragfat*, contra duo Caesaris mandata : « Turca, ait, decies et prudenter et probior est principibus nostris. » Et in *Rusticos* libello, eos vocat tyrannos, et Evangelii persecutores. « Scriptura, ait, vocat eos bestias, id est, animalia fera, ut sunt lupi, apris, ursi, leones. Neque igitur ego ex his homines faciam; ferendi tamen sunt, si Deus per eos plagis non vult afficere. Utrumque sane timui, si prevalerent rustici, diabolus foret Abbas; si vero prevalerent ejusmodi tyranni, mater ejus foret Abbatisa. » Idem in Bulla contra Ordinem Ecclesiasticum, Episcopos vocat larvas diaboli, additque : « Quicumque opem ferunt, corpus, bona et famam in hoc impendant, ut Episcopatus devastentur, et Episcoporum regimen extinguantur, hi sunt dilecti filii Dei et veri Christiani, observantes praeccepta Dei, et repugnantes ordinationibus diaboli : aut si hoc non possunt, illud saltem contemnunt. Contra vero qui manu tenent Episcoporum regimen, eisque obediunt, hi sunt diaboli ministri. » Et rursum : « Evangelium quocumque venit, oportet ut tumultuetur; nisi id fiat, non est verum. »

Anno 1460 habitum est Genevae consilium de rege Francorum, regina uxore, regina matre, ejus liberis, proceribus et Catholicis magistratibus ad certum diem trucidandis, Bezae principe, Calvinio auctore, Ottomano subsignatore, Spilam suasore, omnibus Galliae praedonibus et laicis consensu. Hujus consilii et conspirationis inventa est et impressa epistola Calvini ad Viretum Lausanne, uti narrat Bolescius in Vita Calvini, cap. xvi. Calvinus in cap. iv *Danielis* : « Hodie, ait, ut reges fere omnes fatui sunt et bruti, ita etiam sunt quasi equi et asini brutorum ani-

malium. » Zuinglius, Martis et Bellonae sacerdos, lib. *IV Epistoliarum*, fol. 186 : « Romanum, inquit, imperium, imo quodecumque imperium, ubi sinceram religionem opprimere coeperit, si nos illud neglexerit palamur, non minus contemptum religionis rei erimus, quam ipsi oppressores. » Ederus, in *II Evang. Inquisit. parte*, inter Flaccianorum dogmata et axiomata haec recenset : « Papa est verus Antichristus, draco venenatus, diaboli administrator, homo peccati, filius perditionis. Caesar et reges quando sunt a Papa vel ejus Episcopis consecrati, tunc accipiunt Antichristi signum : omnes in Papatu proprie sunt regnum diaboli, populus demonis, horrendae et immittis bestiae et archinebulones. » Plura vide apud Stanislavum Rescium, lib. *I De Atheismis Evangelicorum*, cap. vii. Quin et Aurifaber, Lutheri discipulus, in *Symposiaco*, tit. *De Sectariis* : « Certum est, inquit, quod quilibet hereticus aut sectarius est seditiosus : nam posteaquam mendacia docuit et sparsit, ea deinde homicidiis obsignat. » Et iterum folio 367 : « Seditiosus et homicidia haereticorum, imo diaboli velut sigillum quoddam sunt. » Inde tot scelera Lutheri sectatorum, adeo ut Lutherus ipse ad tot tantaque obstupescens dixerit homines deteriores esse in lutheranismo quam in Papatu. Aurifaber enim in Convivialibus Lutheri sermonibus scribit, saepe dixisse Lutherum cum suspiris : « Post revelatum Evangelium (per Lutherum) virtus est occisa, justitia oppressa, temperantia ligata, veritas a canibus lacerata, fides clauda, nequitia quotidiana, devotio pulsa, haeresis relicta. » Celebre est illud de Titelmanno Heshusio Lutheranus Heideberga, alisque quinque uribus ejecto :

Quaritur, Heshusius cur sexta pulsus ab urbe esset
In prompta causa est, seditiosus erat.

Secundo et pressius, *q. d.* Dominium Dei contemnunt, negant Deum esse rerum suarum et humanarum gubernatorem ac dominum, negant Dei providentiam. Ita explicat S. Judas, vers. 4, dicens : « Dominatorem et Dominum nostrum Jesum Christum negant. » Nicolaitae enim et Gnostici, ait Frengius, lib. *I*, cap. *1* : « Salvatorem dicunt : nec enim Dominum eum nominare volunt; » juxta id quod dixit Petrus, vers. *1* : « Et eum qui emit eos, Dominum negant. » *q. d.* Spoliavit Christum redemptorem suum summo dominio, id est divinitate, uti postea fecerunt Ariani : Dei enim proprium nomen est, Dominus, ob plenum ejus dominium in omnia. Unde S. Thomas proficiens Christi divinitatem : « Dominus meus, ait, et Deus meus. » *Joan. xx, 28*. Causam dat Oecumenius : « Deinde, inquit, per haec a mundi officio et providentia dominationis expulsi, in omnem carnalem immunditiam profusi sunt. » Sic enim haeretici et athei negant numen et Dei providentiam, ut sine remota iudicis et vindictis suis cupidinibus frena-

laxent, lisque toti velut equi et sues indulgant.

Per *καρπια* ergo S. Petrus significat divinitatem, qua dominantem omnibus, puta summum ejus imperium, dominium, jus, potestatem, arbitrium, auctoritatem, gubernationem et providentiam in res omnes, quam Christo admebat, sibi que arrogat Simon Magus cum suis. « Dominationem » ergo, id est Dominum, ut explicat S. Judas, ejusque dominium et providentiam, pro qua paulo post Valentinus triginta Aeonum suorum nomina et portenta, quasi numina, substituit, ut patet ex Tertulliano, Irenaeo, S. Augustino, Epiphonio in ejus haeresi. Unde contra eos hoc dominium Christi asserti S. Joannes, *Apocal. xix* : « Habet, ait, in vestimento et in femore suo scriptum : Rex regum et Dominus dominantium. » Et Paulus, *Ephes. cap. i, vers. 21* : « Constituens, ait, Christum ad dexteram suam in caelestibus super omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. »

Vere Tertullianus, lib. *De Praescript.*, cap. *xliii* : « De genere conversationalis, ait, qualitas fidei estimari potest, doctrinae index disciplina est. Negant Deum timendum. Itaque libera sunt illa omnia et soluta : ubi autem Deus non timetur, nisi ubi non est? ubi Deus non est, nec veritas ulla est; ubi veritas nulla est, merito et talis disciplina est. At ubi Deus, ubi metus in Deum, qui est initium sapientiae. Ubi metus in Deum, ubi gravitatis honesta, et diligentia aeterna, et cura sollicita, et adlectio explorata, et communicatio liberata, et promotio emerita, et subjectio religiosa, et apparatus devota, et processio molesta, et Ecclesia unita, et Dei omnia. » Ita Lutherus, lib. *Contra caelestes Prophetas*, scribit de Andrea Carolstadio discipulo suo, quod adeo fuerit impius, ut non crederet vel in terris, vel in caelis ullum Deum existere. Calvinus, lib. *II Inst.*, scribit Servetum, qui se summum orbis Prophetam nominabat, impie blasphemasse Deum illum, qui dicitur Jehova, in ligno lignum, in lapide lapidem, in arbore arborem esse; eo quod formam et substantiam liqui, lapidis et arboris vere habeat. Heshusius, lib. *Contra Ilyricum*, scribit ex doctrina Ilyrici elici, quod animam hominis non Deus, sed diabolus creavit. Bernardinus Ochinus in penultimo Dialogo suo, se religionis expertum professus, docet Deum primum esse motorem, non tamen esse adorandum; nec ab eo quidquam praesidii expectandum. Beza negat Deum omnia posse. Lutherus, Melancthon et Calvinus faciunt eum auctorem operum tam malorum, quam bonorum, puta peccatorum. Jure ergo Cardinalis Hostus altheimium vocat Lutheranae et Zuinglianae perditionis perfectionem, alibi centrum, alibi scaele summitatem. Quarum ludimagistri, Epicuri de grege porci (inter quos Joannes Vetus Bezae nominat), illud, teste Vireto, suis occi-

nere solebant, beatum esse, qui, ut ait Poeta :

— Metus omnes et inexorabile fatum
Subieci pedibus, strepitumque Acherontis avari.

Denique Molineus, apud Genebrardum in *Chronol.*, Calvinum facit Atheorum principem.

AUDACES. — Quod enim non audeant qui Dei hominumque dominum contemnunt? Ita Æcumenius. Lutherus Sedi Apostolicæ hoc xenium pro novo anno misit : « Martinus Lutherus S. Sedi Romanæ meam gratiam et salutem. Sanctissima sedes, crepa. » Idem, lib. *Contra Regem Angliæ* : « Quis est iste Henricus? novus Thomista, discipulus duntaxat tam ignavi monstri; » et mox : « Hic sto, hic maneo, hic glorior, hic insulto Papistis, Henricistis, Sophistis, omnibus portis inferi : divina Majestas mecum facit ut nihil curem, si mille Augustini, mille Cypriani, mille Henricianæ Ecclesie contra me starent; dogmata mea stabunt, et Papa cum Henricistis cadet, invitis omnibus potestabilibus inferis, et potestabilibus aeris, terre et maris. » Audisti Thrasonem, audisti Luciferum.

SIBI PLACENTES, — *ἀγαπῶντες*, id est *procaeces*. Ita S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*; Catharini, *proferri*; Gagneus, *pertinaces*; Clarius, *impudentes*; Tigrina, *præfracti*; Vatablus, *sui sensus et capitis*; Pagninus, *contumaces*. Sic et Æcumenius : « Contumaces, ait, hoc est, qui quod sibi placet sequi omnino ac tueri volunt; » alii, *intractabiles*, insolentes, arrogantes, contemptores aliorum : hæresis enim consistit in pertinacia sui sensus et erroris. Nam *ἀγαπῶντες* idem est quod *morositas*, amor sui, contumacia, temeritas, duritia, pertinacia, procaecitas, superbia, fastidium, arrogantia. Noster ad verbum vertit, *sibi placentes*, quia *ἀγαπῶν* est *placere*, ut *ἀγαπῶντες* sit quasi *ἀγαπῶντες*, id est *placens sibi*; vel, ut Hesychius, quasi *ἀγαπῶντες* *ἑαυτοῦ*, id est *idem ex seipso*. Ita Erasmus a Luthero appellatus diabolus incarnatus, in *Apolog. contra eum*, Lutherum vocat Oreste insaniosem, odio lymphatum, philautia temulentum, ideoque præbendum ei esse veratrum, ut saniora scribat. Quin et Wittembergenses Lutherum, licet magistrum suum, vocarunt philautum, philonicum et eristicum, id est rixosum, hyperbolicum, qui ex culice faciat camelum, polypragmaticum, qui se petulant et procaeciter negotiis omnibus immisceat, ingenii ostentatorem, stoicum, durum, capitosum, somniatorem, quod nocturnas visiones in ebrio capite natas pro puro puti Dei verbo venditaret, uti refert Joannes Spangenbergius in libro cui titulus : *Verax narratio beneficiorum per D. Martinum Lutherum, etc.*

SECTAS NON METUUNT INTRODUCERE. — *Τὸ introduce* non est in Græco, sic enim habet : *ἡ δὲ ἐκείνη ἡ ἑρμηνεία βασιλευμένων, quod primo verti potest, glorias non varentur blasphemare et conviciari, ut*

per *ἡ δὲ ἐκείνη*; intelligantur in gloria celebres et majestate præditi. Ita Gagneus, Pagninus, Tigrina, Catharinus, Clarius, Salmeron et alii. Quocirca S. Judas, vers. 8, huc alludens ait : « Dominationem autem spernunt, majestatem (græcæ *ἡ δὲ ἐκείνη*) autem blasphemant. » Unde et hic Biblia Gothica legunt, *Majestatem, vel majestates non metuant*. Quare per *ἡ δὲ ἐκείνη*; aliquid intelligunt angelos Dei administratos, Ecclesie orbisque præsidēs et gubernatores. Ita Turrianus, lib. II *De Hierarch. Ord.*, cap. ix, qui *ἡ δὲ ἐκείνη*; vertit *glorias, vel splendorēs*. Alii intelligunt Magistratos, Reges, Principes, Episcopos. Ita Æcumenius : « Nam qui ex contemptu, inquit, dominationem ullam non timeant, quid mirum si omnem gloriam et excellentiam etiam spernant? » *ἡ δὲ ἐκείνη* enim Græcis idem est quod majestas, splendor, gloria, dignitas, existimatio, item sententia, opinio.

Vergin Noster melius subaudiens *ἐκείνη* vertit, « sectas non metuunt introducere, » hoc enim est proprium hæreticorum; et Græcum *ἡ δὲ ἐκείνη* opiniones et sectas significat; ut idem hic dicat S. Petrus, quod dixit vers. 4 : « Qui introducunt sectas perditionis. » Porro non mirum interpretem *ἡ δὲ ἐκείνη*; hic vertere *sectas*, in epistola vero S. Judæ vertere *majestatem*, quia alia est sententia S. Judæ, alia S. Petri; S. Judas enim ait : « Dominationem autem spernunt, majestatem (*ἡ δὲ ἐκείνη*) autem blasphemant; » ubi *ἡ δὲ ἐκείνη*; verti nequit *sectas*; nec enim hæretici sectas blasphemant, sed ambiunt. S. Petrus vero alia interserit, alique : « Dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas (*ἡ δὲ ἐκείνη*) non metuunt introducere blasphemantes. » Ubi *ἡ δὲ ἐκείνη*; vertit *audaces, sibi placentes, q. d.* Quam sint audaces et sibi placentes, liquet ex eo quod contra communem Ecclesie Patrumque doctrinam et consensum, audeant novas opiniones ex suo cerebro conficere, inducere, itaque sectas facere. Adde, Nostrum interpretem æque ac Syrum in S. Juda legisse *ἡ δὲ ἐκείνη*; in singulari, quod *majestatem* significat, non *sectas*; in S. Petro vero legisse *ἡ δὲ ἐκείνη*; in plurali, quod *sectas* significat, non *majestatem*.

Nota : *Τὸ sectas* significat primo, errores et hæreses; secundo, schismata et dissidia quibus Ecclesie unionem scindunt, sequæ ab ea resæcant, ut propriam Ecclesiam scholamque constituent, ejus ipsi habeantur auctores, ac sequaces ex se denominant; sicut a Simone vocantur Simoniani, ab Ario Ariani, a Nestorio Nestoriani, etc. Tertio, *ἡ δὲ ἐκείνη*; sectas significat non tantum hæreticos inter se esse dissectos, sed unam eandemque hæresim illic illic secari in varias sectas et schismata : hæretici enim eum agantur superbia et fastu, nec Deo, aut homini, sed suo cerebro credant, nolunt aliorum esse discipuli, sed doctores. Unde perique novas opiniones et errores commisuntur, ut eorum habeantur auctores, et discipulos post se trahant, eisque suum nomen indant. S. Augustinus, lib. *De Heres.*, enumerat nonaginta hære-

ses a Christo usque ad sua tempora; a S. Augustino usque ad Lutherum totidem numerantur : ita ut per 1300 annos non plures quam 180 hæreses collegerit Sanderus. At vero a Luthero, puta ab anno Christi 1517 usque ad annum Christi 1593, ducentas et septuaginta hæreses enumerant Stapylus, Hosius, Lindanus, Præcolus, Ederus, et ex his Stanislaus Roscius, lib. I *De Atheismis*, cap. ix. Ita « focundus est error, ait ille, errans, nec scit quid velit, nec scit quid nolit. » Nec mirum Lutheri discipulos a Luthero magistro descivisse, et tot sectas invexisse : nam et ipse Lutherus a seipso descivit, et sæpe dogmata hæresesque mutavit, ut ostendit Cochleus in libro cui titulus : *Lutherus septiceps*. Veritas enim constans est eademque semper; falsitas vero inconstans semper evariat.

Sapienter Trismegistus, tract. *De Veritate*, docet falsitatem nosci ex mutatione, veritatem ex immutabilitate. « Nihil enim, inquit, quod non manet in seipso, verum est : omne quippe quod alteratur falsitas est, non manens in quo est. » Idem, tract. *De Pietate et Phil.* : « Quod semper fit, inquit, semper etiam corrumpitur : quod semel factum est, nunquam corrumpitur; » hic est ergo fons, origo et mater hæresis, nimirum superbia et ambitio. Hinc omnium sæculorum experientia docuit heresiarchas pene omnes ab Ecclesia descivisse, suasque hæreses adinvenisse, eo quod in Ecclesia ambientes primas Cathedras, Episcopatus et Doctoratus, ab his repulsi, eas extra Ecclesiam staterint, ut ibi obtinerent principatum, quem in Ecclesia obtinere nequiverant. Vere S. Augustinus, lib. *De Pastoribus*, cap. viii : « Diversis, ait, locis sunt diversæ hæreses, sed una mater superbia omnes genuit, sicut una mater nostra Catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. » Ita Eusebius, lib. IV *Histor.*, cap. xxii :

Theobates, inquit, quia repulsam meruit Episcopatus, cepit initio perturbare omnia et corrumpere. » Et Tertullianus, libro *Contra Valentianum*, post initium : « Speraverat, inquit, Episcopatum Valentinus, quia et ingenio poterat et eloquio; sed alium ex martyrii prærogativa loci potius indignatus, de Ecclesia authenticæ regule abruptit, ut solent animi pro prioratu exiti presumptione ultionis accendi. » De Marcione idem testatur Epiphanius, *heres. 42*, sub initium : « Emulatio, ait, elatus Marcion, ubi non accepit presidium, excogit sibi ipse concilium; et infra : « Emulatione igitur commotus, et ad magnam indignationem et superbiam elatus, fissuram efficit, sibi ipsi hæresim erigens, ac dicens : Ego fundam Ecclesiam vestram, et mittam, fissuram in ipsam in æternum. Et revera fissuram immisit non parvam, sed non Ecclesiam fidit, verum seipsum et eos qui ipsi obediunt. » De Montano testatur Theodoretus, lib. III *Heret. Fabul.* : « Is, inquit, ambitione et primum locum obtinendi cupiditate motus, seipsum Paracletum

vocavit. » Novatianus, quia in pontificatu prædictus et fuit S. Cornelius, schisma fecit et hæresim induxit, imo se Papam, puta Antipapam, constituit, teste Eusebio, lib. II *Histor.*, xxxiii, et S. Cypriano, *epist. 49*, 52, 64, 68. Arius ambiens Episcopatum Alexandriæ, cum ab eo per Alexandrum sibi antepositum exclusum se videret, in eum et Ecclesiam linguam armavit, et Arianismum induxit, teste Theodoro, lib. IV *Heret. Fabular.* Idem de Aetio, cum in Episcopatu ei prælatum esset Eustathius, scribit Epiphanius, *heresi 75*. Joannem Wielef, quod Episcopatu excidisset, heresiarcham esse factum, asserit Thomas Waldensis, lib. II *Doctrinæ fidei*, cap. 60.

Lutherus omnium hujus ævi hæresum choragus et antesignanus, hæresim orsus est concinendo contra Indulgentias, eo quod earum promulgatio a se, suoque Ordine Augustiniano, ad Fratres Predicatores translata esset, uti narrat Cochleus in actis Lutheri, anno 1517. Porro Lutheri tantus fuit fastus, ut libro *contra Regem Angliæ* asserat, Reges, Principes, Pontifices non esse dignos qui solvant suorum calceamentorum corrigiam, et se pro sancto haberi velles invitiss omnibus, ac se parvi facere mille Cyprianos et mille Augustinos; ejus enim græne erat :

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.

Et :

Pestis eram vivens, moriens tua mors ero, Papa.

Sed falsus est et fefellit pseudopropheta : mortuus est enim Lutherus, sed vivit vigetque Papa et Papatus. Idem reges vocat lendes capitis sui, Parisiensem academiam Sodomam, Lovaniensem Gomorrhiam, Episcopos et sacerdotes capita rasa ac oleata, S. Thomam unum de septem philiis iræ Dei.

BLASPHEMANTES, — quia convicia jactant non tantum in Deum, sancta et Sanctos, sed et in se matuo, eaque atrocissima, sed sæpe vera. Ita hoc sæculo Bucerus contra Calvinum, eum vocat idolum, impie audacem, rapidum, fratricidam. Calvinus Valentinum Gentilem vocat Trithemitam, hæreticum, canem, proferentem, phreneticum, Satanam impudentia superantem, Luciferum convicia evomentem, etc. Vicissim Gentilis Calvinum vocat Quadrithemitam, infensum veritati, crudelem, mordacem, execrabili errore fascinatium, uti refert Aretius, lib. *De Supplicio Gentilis*. Smidelinus fatetur se a Saxonibus vocari chamæleontem, polytypum, mendacem, falsarium, prestigatorium, socium furum, sophistam, hypocritam, effrontem, socium furum, sophistam, hypocritam, effrontem, conscientie experlem, neque oculis, neque corde præditum, mentis impotem. Prodit libellus anonimus Lutherani ejusdam anno Domini 1586, lenæ impressus, ejus hic est titulus : *Quod Calvinista non sunt Christiani, sed tantum Judæi et Mahometani baptizati*. Theomorus Calvinista in libro suo recenset novem turpissimas maculas,

a suae sectae hominibus Calvino inustus: *prima*, quod esset hereticus quovis heretico pejor; *secunda*, quod ambitiosus et tyrannidis cupidissimus; *tertia*, quod usurarius insignis; *quarta*, quod nummularius insignis, sive trapezita; *quinta*, quod avarissimus; *sexta*, quod aleator; *septima*, quod sectator libidinosissimus, isque manifestus; *octava*, quod immoderate biliosus et iracundus; *nona*, quod vindicta appetentissimus, sevens et sanguinarius. Sturmus in *Palinodia*, ad Lucam Osiandrum, eum vocat Caligulam, Ulyssis nepotem, omnium horarum alicum. Postellus scribit Calvinistas nihil hominis praeter formam hominis habere, Catholicae fidei nuntium remisisse, belluarum in ritu vivere. Zuingliani scriptum ediderunt, anno Domini 1527, in quo Lutherum vocant Ceresiarium, Papam, Antichristi nepotem, lunaticum, sophistam, crassum, rusticum, seductorem, pseudopropheta, Antichristi proximum consanguineum, carnificem Christi, violatorem sacrarum Litterarum. Zuinglius ipse in *Respons. ad Lutheri librum De Sacramento*, Lutherum vocat pseudopropheta, imprudenter asserentem quicquid in buccam venit, cinædum, securam, incorrigibilem, haereticum, impostorem, Christi negotorem, veritatis oppressorem, Antichristum. Plura vide apud Stanislavum Rescium in *Ministromachia*, ubi citat Lutheranos, qui Calvinistas vocant blasphemos, capitales hostes Filii Dei, imperitos, insanos Doctores a Satana missos, Suermeros, canes molossos, sues, larvas diaboli, seductores, securas, progeniem viperarum, Turcis deteriores, latrones corporis et animæ, fanaticos, moriones, truncones, diabolorum capita, inimicidas, calumniatores, infernales lupos, fetorem Satanae, doctrinam eorum ex secretissima infernalis aula abyssu prodiisse, etc.

Vere Plato, lib. *De Amicitia*: «Solutus bonus, ait, soli bono est amicus; malus autem nec bono, nec malo unquam revera est amicus.» Verius S. Augustinus, lib. *Contra Litteras Petilianas*: «Disensio vos et divisio facit haereticos; pax vero et unitas facit Catholicos;» et Tertullianus, lib. *Contra Hermogenem*, cap. 1: «Tales (haeretici), inquit, loquacitatem faciendam existimant, impudentiam constantiam deputant, et maledicere singulis officium conscientiae judicant.» Porro blasphemiam proprie dicte in Deum et Sanctos, apud haereticos sunt plurima. Lutherus *Contra Iac. Latomum* ausus est scribere: «Anima mea odit hoc verbum, *blasphemia*.» Idem e Litanis sustulit illam praecandit formulam, qua semper usa est Ecclesia: «Sancta Trinitas unus Deus, miserere nobis.»

Eandem praecationem Calvinus vocavit barbariem, uti testantur Ministri Genevenses, epist. *De Blasphemia Valentini Gentilis*. Sic enim ait Calvinus in epist. *ad proceres Poloniae*, folio 63: «Praecatio vulgo trita, S. Trinitas unus Deus, miserere nostri, mihi non placet, ac omnino barbariem

sapit.» Idem Deum Patrem comparabat Grammaticae, Filium Dialecticæ, Spiritum Sanctum Rhetoricæ. Ita refert Marilius in *Louis communibus*, tit. de Deo. Valentinus Gentilis uti tres personas, ita et voluit tres esse naturas in delata, puta tres deos.

Novi Ariani negant Filium esse Deum, et Symbolum Athanasii vocant Symbolum Satanasi. Testatur Lindanus in *Christomachia*, quod Calviniste in plurimis Galliae locis versiculum illum: «Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto,» ex hymnodiis suis expunxerunt.

Beza, lib. *Contra Brentium*, duas docet esse in Christo hypostaticas uniones, unam carnis cum anima, alteram Dei cum homine.

Transylvani Ministri, ut Georgius Blandrata, Justo Dei judicio postmodum a nepote suo suffocatus, Paulus Aleiatus, Lælius Zosimus, Franciscus David in *Collat. Transylvanica* (horreo dum scribo), Sanctam Trinitatem vocant Cerberum triplicem, tricorporem Gerionem, novum idolum, turrim Babel, Deum fictitum ac sophisticium, idolum Sabinense. Rident igitur hae nomina in divinis: Essentia, Persona, Relatio, Proprietas; nec ullam agnoscent in Deo personarum distinctionem, lib. II *Disp. Albanæ*, cap. iv. Alii docuerunt Christum fuisse merum hominem, Josephi filium, qui se a penis liberare non potuerit, ac proinde non esse invocandum, multo minus esse redemptorem mundi, etc.

Narrat Staphylus fuisse in Moravia Lucam Sterbergium, «qui primus omnium in illis partibus docuit omnes eos qui SS. Trinitatis nomen confitentur et colunt, tres deos falso commissi, cum sit Trinitas nomen supervacaneum et inane, nec nisi unus Deus sit in caelo; voluit itaque ut loco illius, o veneranda Trinitas, caneretur, o veneranda Dei bonitas. Optat etiam impius ille (horret animus scribere) ut daemones omnes Trinitatem abducant et asportent: nescire se inquires utrum femina vel maseulus sit; sed potius habere se persuasum Trinitatem illam quamdam femineam fuisse, quae tres maritos habuisset. Hoc autem praeterea Christum non fuisse verum Deum, sed hominem duntaxat instar aliorum mortalium, Mariae et Josephi fabri lignarii filium, non propria virtute divina, sed virtute Omnipotentis surrexisse a mortuis, tum demum adoptatum fuisse in filium, cum Joanne baptizante vox e caelo audita est: Hic est Filius meus dilectus. Ridet Spiritum Sanctum, dicens, nihil aliud esse quam columbam. Dei genitricem negat perpetuam virginem existisse; sabbatum sanctificandum docet, non Dominicam; baptismum vocat Satanae institutionem.» De blasphemis Calvinii vide Fevardentium in *Theomachia Calvinistica*, et Guillelmum Reginaldum in *Calvinoturismo*.

Conradus Vorstius Calvinista, lib. *De Deo et Attributis divinis*, hos habet atheismos, primo, Deus non est infinitus; secundo, Deus secundum

substantiam suam, non est ubique praesens in hoc mundo, sed tantum in caelo; tertio, in Deo sunt vera accidentia realiter distincta a substantia Dei; quarto, decreta Dei, quale est decretum praedestinationis aut reprobationis, non sunt ab aeterno; quinto, aeternitas Dei non est indivisibilis, et tota simul, sed successiva. Vide nostrum Martinum Becanum in *Titulis Calvinist.*, tit. 4. Denique, vers. 18, ostendam Calviniam ejusque asseclas non colere Deum verum, sed diabolum.

11. UBI ANGELI FORTITUDINE ET VIRTUTE (græce *δυναμις*, id est potentia et robore) CUM SINT MAJORES, NON PORTANT ADVERSUM SE EXECRABILE JUDICIUM. — Multi consent hic esse sermonem de angelis malis, id est demonibus, quasi eis comparet haereticos, qui, ut paulo ante dixit, «dominationem contemnant,» eosque demonibus peiores esse, ideoque gravius puniendos significet, q. d. Uti ingens est audacia et impudentia haereticorum, «qui dominationem contemnant, et sectas non metuunt introducere blasphemantes: ita ingens eorum erit et poena. Si enim angeli mali, id est daemones, qui fortitudine et robore sunt majores, non portant adversum se «execrabile judicium,» græce *blasphemum judicium*, id est, execrabilem condemnationem et maledictionem aeternam, quomodo hi eandem ferent, cum sint homines corpore et anima infirmi et imbecilles? Sane ipsi «in miseris» gehennæ non subsistent, *Psalm.* cxxxix, vers. 11 et 12. Ita Genebrardus, ibidem. Aut brevius et planius, q. d. Quomodo haeretici audaces non metunt sectas introducere et blasphemare, cum sciunt daemones qui longa sunt potentiores, ob schisma et rebellionem ita esse punitos, ut non ferant execrabile judicium, id est, horrendam condemnationem a Deo contra se latam, et gehennæ supplicium?

Hæc expositio valde congruit versioni Latinae, et Græco *βλασφημίας*, id est maxime, vers. 10, q. d. Deus maxime, puta immanibus et intolerandis suppliciis, cruciabit haereticos luxuriosos et refractarios, ut patet ex natura superiores et fortiores, non ferunt tamen execrabile judicium, id est condemnationem et supplicium gehennæ. Ita Glossa, Lyranus, Thomas Anglicus, Hugo, Dionysius, Catharinus, Titelmannus et alii.

Secundo, alii, q. d. Daemones non audent execrari et blasphemare Prepositos Ecclesiae, licet sibi adversos, imo in exorcismis eis se subdunt, licet coacti: quomodo ergo haeretici audent eos blasphemare et conviciis incessere? Ita Gagneus.

Tertio, Clarus, q. d. Daemones, licet fortiores sint ad perferendas inferni poenas, tamen non audent Deum earum auctorem blasphemare, ne gravius ab eo puniantur: quomodo ergo eum blasphemare audent haeretici? Huc accedit Arias, q. d. Daemones licet Dei hostes, tamen non audent primas Dei veritates practicas, puta prima virtutis ac pietatis principia et precepta negare

aut convellere: quomodo ergo ea negant et convellunt haeretici?

Quarta, alii, q. d. Daemones sibi invicem non maledicunt, nec se mutuo blasphemant: quomodo ergo homines, puta haeretici, audent sibi invicem maledicere et blasphemare?

Verum alii passim angelos hic proprie accipiunt, ideoque bonos. Hi ergo «non portant adversum se execrabile judicium,» græce *οὐ φέρουσιν κατ' αὐτοὺς κατὰ Κριβήν βλάσφημον κρίμα*, id est, «non ferunt, non inferunt contra se a Domino blasphemum judicium,» hoc est, non intorquent hostibus suis execrandam sententiam, ut scilicet diabolo a Deo imprecetur mala, meritaque supplicia, quae sunt horrenda et execranda (1). Idem enim videtur huc dicere S. Petrus cum eo quod ait S. Judas, vers. 9, scilicet Michaelem altercentem cum diabolo de corpore Mosis, non esse ausum «judicium inferre blasphemiam,» id est blasphemare, maledicere et conviciari diabolum, eique justam blasphemiam poenam irrogare, dicendo: Tace, maledicti diabolo; vade, blaspheme, in gehennam: in ea cruciet te Deus, ut mereris tu et tua blasphemiam; sed dixisse: «Imperet tibi Dominus;» sequentia enim S. Judæ verba pene sunt eadem cum sequentibus S. Petri, ut patet conferenti utrimque textum Græcum.

12. (Idem liquet ex eo quod adaptans subdit S. Petrus:) HI VERO VELUT IRATIONABILIA PECORA, etc., IN HIS QUI IGNORANT BLASPHEMANTES. — q. d. Angeli non audent blasphemare, id est, maledicere daemones et impiis: haeretici vero blasphemant Deum et Sanctos. Ubi nota judicium blasphemum vocari maledictum, maledicentiam, execrationem, puta imprecationem magni et execrandi mali, justo Dei judicio impiis et blasphemis irrogandi: quod S. Judas, vers. 9, vocat «judicium blasphemiam.» Est catachresis; unde Erasmus *βλασφημίας* exponit *δυναμις*, id est *infaustum*, infelix, abominandum, pessimi nominis et ominis. Respicit et *blasphemum* et *blasphemantes*, vers. 10, q. d. Quomodo haeretici audent blasphemare et maledicere, id est, conviciari Deum, sanctos et homines, praesertim Praelatos et principes, cum angeli id non audent facere diabolo, licet blasphemio et execratione dignissimo? *βλασφημίας* enim non tantum blasphemiam proprie dictam, id est convicium in Deum vel Sanctos significat, sed et quamlibet execrationem, maledicentiam, imprecationem, contumeliam, probrum, obtreccionem, vituperationem, ut sit idem quod *δυναμις*, cui opponitur *εὐτυχία*, id est laus, gloria, commendatio, bonum omen, fausta praecatio, benedictio. Unde et S. Augustinus, lib. *De Morib. Manich.*, cap. II, blasphemiam definit, «cum aliqua mala dicuntur de bonis.»

(1) Ita Allotti. Alii: *adversum*, seu *contra eos*, scilicet magistratus impios et ethnicos, quibus maledicebant Judaeizantes.